

Přítomnost

26
nezávislý
týdeník

ROČNÍK XI

V PRAZE 27. ČERVNA 1934

Za Kč 2.—

K případu profesora Krohy JAROSLAV STRÁNSKÝ

Sověty a nová evropská konstelace MILOŠ VANĚK

Osm režisérů hledá film OTTO RÁDL

Retrospektiva od mikrofonu RED. JOSEF LAUFER

Jest ministerský předseda vinen?

Tvor na vyhynutí

Malí lidé o velkých problémech — K fiasku „Pražského jara“

Parlament se nenapravuje — Střední a vysoké školy

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova uli č. 7

Ředitelství pro Moravu:

BRNO, Běhounská ulice čís. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠŤUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

Po celá příští desíletí

bude jediným, úplným,
příručním ukazatelem
správné češtiny

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO

pravopisný, kulturní a fraseologický

ZPRACOVALI

prof. P. Váša a Dr. Fr. Trávníček, profesor
Masarykovy university.

Jediná publikace svého
druhu, která je v tisku

1200 stran, 60.000 hesel

Vydává Fr. Borový v Praze

ukázkový sešit zašle a informace podá
každý řadný knihkupec

Právě vyšel
2. svazek nové knihy

T. G. MASARYKA CESTA DEMOKRACIE

Soubor projevů za republiky 1921 až
1923. 576 stran, 77 hlubotiskových vy-
obrazení. 70 Kč, vázaná 82 Kč.

President v tomto údobí konsolidační
práce pozorně řídí nejen vnitřní vý-
stavbu republiky, ale sleduje také
závažné události za hranicemi. Jeho
dosud zcela neznámá memoranda
o Sovětském Rusku, o otázce rakou-
ské a jiné projevy jsou zde otištěny
po prvé.

U všech knihkupců

Nakladatelství v Praze

EDUARD BASS

DIVOKÝ ŽIVOT ALEXANDRA STAVISKÉHO

ROMÁNOVÁ REPORTÁŽ
STRAN 272 - BROŽ. KĚ 18.-
U KNIHKUPCŮ I

FR. BOROVÝ - PRAHA

OBSAH 25. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: RUDOLF PROCHÁZKA: Jak jsme uznali sovětské Rusko. — KAREL ČAPEK: Pereat mundus. — J. KOLÁŘÍK: Roosevelt a farmáři. — F. PEROUTKA: Je pokladna Melantricha světový názor? — Rozprava o sovětské literatuře. — JIŘÍ ČERNÝ: Nadrealisté a spol. — Neočekávané osudové společenství. — Parlament se nenapravuje. — Právce vede v mládeži. — Vítězství rozumu. — Věda na mizině. — Průmysl a státní zaměstnanci. — Náhlá aktivita VDP. — Z přírodopisu státního zaměstnance. Baťa jako příklad. — To se dalo čekat.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNĚ NA ROK KĚ 100.—, NA PŮL ROKU KĚ 50.—,
NA ČTVRT ROKU KĚ 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA KĚ 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
Podací úřad Praha 25
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

K případu profesora Krohy

I.

Chci-li zde odůvodnit námitky, které mám jako právník proti rozsudku nejvyššího soudu ve věci profesora Krohy, musím především ujistiti, že to nedělám z politických, tím méně ze stranických pohnutek. Po této stránce se hlásím k těm, kdo jsou nejvyššímu soudu vděční za přísnost, s jakou hájí našich ústavních rádu a veřejného pokoje. Trestní praxe nejvyššího soudu za éry Fajnorovy vůbec zpřísněla, a ježto měřítko tribunálu kasačního přijímají pozvolna také soudy nižší, zbavujeme se oněch mazlivých okolků se zločinem, které už začínaly ohrožovat všechny hodnoty právního rádu. Po této stránce zahájila tedy Fajnorova iniciativa novou a vítanou epochu. Bylo by na pováženou, kdyby tato reforma byla šla uctivě s cesty deliktu politickému, který přece ohrožuje dnes stát a obecný mír nebezpečněji než za normálních časů. Pacifismus, který jest proti válce s výjimkou války občanské, nám neimponuje. Ještě méně nám imponuje revolučnost, která má cizí kuráž a jest ochotna obětovat kůži těch druhých, pokud vlastní kůže zůstává v suchu. Politicky tedy jsem v Krohově při spíše podjat jako odpůrce obžalovaného než jako jeho obhájce.

Druhé, co bych chtěl konstatovat, jest, že tento politický zájem na přísnosti obžaloby a rozsudku není snad jen moje stanovisko osobní; jest to ustálená linie vlády a sněmovní většiny, jejichž svědomí, moudrosti, obratnosti a statečnosti jest svěřena obrana demokratických forem našeho státu. Tento tábor, od katolíků až po české a německé sociální demokraty, představuje tak rozmanitou stupnici světových a politických názorů, že se nebude podobati současným evropským diktaturám a „totalitám“ ani, když v boji proti nim zachrání demokracii tvrdou rukou a nespolehne se na účinek mírného domlouvání. Neobyčejná přísnost judikatury věrně podporuje režim v této neobyčejně svízelné situaci státu a mstí rovnou měrou i útoky, které se proti němu podnikají z prava i z leva. Nejvyšší soud jest stejně ostrý na obě strany, a vyskytly-li se u soudů nižších tu a tam nálezy, které budily podezření, že stranická psychosa porušila objektivní úvahu soudcovskou, nejvyšší soud je v mezích své kompetence vždycky korigoval. Kdyby někdo proti připomínce, jak přísně potrestal nejvyšší soud na př. fašistický útok na židenické kasárny, namítal, že tisková a schůzová propagace fašistická nestihá se u nás tak důsledně a přísně jako agitace komunistická, měl by pravdu, ale nebylo by nesnadno přesvědčiti ho, že to není vina nejvyššího soudu, ani jiných soudů, nýbrž vina režimu, který bohužel není na obě tyto fronty stejně bdělý a nedozírá na fašisticko-ligistický rozvrat stejně pilně jako na protistátní irendentu sociální a národní. Kde není žalobce, tam není soudce.

Posléze bych rád připomněl úvodem, že jsem dalek

také osobních sympatií s profesorem Krohou, stejně jako nepochybuji, že jsem sám předmětem upřímné antipatie jeho. Tento profesor naší brněnské techniky náleží k oněm politicky naivním a nekriticky-kritickým intelektuálům, kteří matou mysl mladých lidí místo co by ji tříbili, a kteří svoje posluchače a čtenáře sytí raději tendencí než fakty. Profesor Kroha jest architekt a ví, že rozumní lidé přestavují domy podle nějakého plánu a řádu a ne tak, aby bezhlavě podvrácený krov zasul v živé obyvatele, ale to mu nevádí, aby v politice neholdoval onomu stavitelskému umění, podle kterého jest nejlépe do staré obydlené stavby kopnout, vymést šutr, štěnice a mrtvoly a postavit pak něco „z brusu“ nového. Dále bych řekl, že existuje-li cosi jako ethický vkus, stěží hovoří jeho zákonům komunista, který výtěžků cesty, konané za státní stipendium, užije k protistátní propagaci. Na to rozsudek nejvyššího soudu ukazuje právem. Ani osobní osud Krohův nezdá se mně nijak tragický, i kdyby se rozsudek nejvyššího soudu zakládal, jak se domnívám, na právním omylu, neboť trest tříměsíčního vězení jest, jako pokuta politické akce takových cílů, jaké si určil komunismus, lapálie. Tak upřímný snad profesor Kroha sám k sobě dovede býti, aby si přiznal, že kdyby někdo promluvil v Rusku v obráceném smyslu řeč, jakou on mluvil v Malenovicích, odnesl by to několikaletým žalářem, ne několikaměsíčním vězením. Ale i u nás platí komunističtí poslanci a dělníci za svůj činný odpor proti státní struktuře mnohonásobně více, než uložil nejvyšší soud prof. Krohovi, nevzpomenuli už těžkých žalářů, jichž okusili staří socialističtí vůdcové u nás i dnešní vladaři sovětského Ruska. A zase doufám, že profesor Kroha by si sám nepřál, aby se mu měřilo privilegovaně proto, že je pan profesor. Pravda jest, že následek trestu, který Krohovi hrozí (disciplinární ztráta učitelského úřadu), jest mnohem těžší, než trest sám. Ale domnívám se, že disciplinární komise, která bude rozsudek čísti, nepřehlédla, že profesor Kroha ani podle zjištění rozsudkových neporušil formy akademické přednášky, a že touž přednášku přednesl na více než stu schůzích, aniž se dostal do konfliktu s úřady, takže se už musil domnívati, že ani obsah její není závadný, což připouští závěr, že se tohoto druhu politické činnosti příště zdrží.

Se všemi těmito výhradami chci pověděti, proč shledávám rozsudek nejvyššího soudu právně vadným. Neklamu-li se ve svém přesvědčení, že základem rozsudku není jen přísně extensivní výklad skutkové podstaty, nýbrž nesprávná její aplikace na kritický skutkový děj, pak přece jen by se doporučovalo vzpomenouti známých pochybností profesora Kallaba z dob, kdy náš zákon na ochranu republiky vznikal, a snažiti se v zájmu právní jistoty buď o to, aby nejvyšší soud na základě vědecké diskuse svoji judikaturu revidoval, nebo o to, aby tato judikatura byla lepším precisováním zákonných skutkových podstat de lege ferenda spolehlivěji podepřena.

II.

Profesor Kroha, najprve osvobozený krajským súdom v Uh. Hradišti, byl na zmatečnú sťažnosť verejného žalobcu najvyšším súdom na základe skutkových zistení krajského súdu odsouzen pro přečin rušení veřejného míru podle § 14, č. 1. zákona na ochranu republiky, protože na malenovské schůzi veřejně pobuřoval proti demokraticko-republikánské formě státu. Z reprodukce skutkových zistení v rozsudku najvyššieho soudu je vidět, že Kroha stavěl proti sobě hospodářský systém socialistický v Rusku a hospodářský systém kapitalistický u nás, že ruské poměry, jak se mu objevily na studijní cestě, shledal dobrými a správnými, že v socialistické společnosti viděl pokrok počátečné nedostatky odstraňující, kdežto ve společnosti kapitalistické rozklad a umírání. Řekl, že socialistická společnost „jako člověk, stoupající z hlubokého sklepu pracně, le úspěšně do vyšších poschodí, naše však kapitalistická společnost (stát), že je jako člověk, který vyřazen z práce, jakoby padal s vysokého patra mrakodrapu. Řekl, že v sovětech 90% lidí pracuje a řídí distribuci, kdežto jen 10% je kapitalistických, v kapitalistických státech však naopak 90% lidí pracuje a 10% z jejich práce kořistí; že v sovětském svazu se má dělník lépe než v kapitalistickém režimu, protože není vykořisťován. Poukázal dále na to, že revoluce měly v historické době svoji funkci, že revoluce jest součástí širší historické síly, jejíž součástí jest také válka; že válka a revoluce mají spojitost, historický význam, a že i v moderní době stojí lidstvo před otázkou, zda vybědne z trvající hospodářské krize způsobem násilným nebo způsobem socialistickým; že kapitalismus socialismu mlčky neustoupí, a že socialismus při likvidaci kapitalismu musí počítati právě s faktem, že v historii i kapitalismus užíval násilí. Úvodem k přednášce vysvětloval pojem státu sovětského jako státu proletářského, socialistického státu prvního stupně, vyznačujícího se tak zvanou diktaturou proletariátu: vysvětloval, co je diktatura, citoval z Wellse, že to není hrůzovláda, uvedl, že není třeba se jí báti, doporučoval knihu Leninovu o revoluci a státu, kde se vysvětluje, co je tak zvané odumírání státu (rozumí prý se kapitalistického — komentuje v závorce při reprodukci skutkových zistení rozsudek najvyššieho soudu!).

Z toho všeho vyvozuje rozsudek najvyššieho soudu, že Kroha se neobíral jen otázkami hospodářskými, nýbrž mluvil také o státu a státní formě sovětské a kapitalistické; že mluvě o kapitalistické společnosti (soustavě, řádu, režimu) „u nás“, měl na mysli poměry v čsl. republice, tedy i naši republikánsko-demokratickou formu státní. Výklad, který tu rozsudek dává s myslu zistených výroků Krohových, jak jej prý mluví zamýšlel a jak mu prý posluchači rozuměli, jest nutno považovati také za skutkové zistení a nelze s ním tedy polemisovati, nutno naopak míti s nejvyšším soudem za zistené, že obžalovaný chválil nejen sovětský socialismus, ale také sovětskou ústavu, a že odmítal nejen náš kapitalismus, ale také naše ústavní řády.

Nemohu-li proti tomuto smyslu, který vyvozuje nejvyšší soud z inkriminovaných výroků, nic namítati dedukcí právní, neznamená to, že nemám

pochybností. Nehledíc k otázce, je-li ono skutkové zistení o věcném smyslu inkriminovaných výroků (nikoli jejich právní hodnocení) konformní se skutkovým zistením krajského soudu, před nímž se konalo průvodní řízení, jsou v něm některé faktické omyly, tak říkajíc notorické, čímž ovšem trpí jeho přesvědčivost. Komentuje-li na př. rozsudek najvyššieho soudu, aby odůvodnil svou dedukci o smyslu inkriminovaných výroků, citovanou Leninovu teorii o odumírání státu v závorce slovy „rozuměj kapitalistického“, jest to hrubé nedopatření, neboť tato Leninova prognosa týká se notoricky a evidentně nikoli státu kapitalistického, nýbrž právě naopak státu, který se zakládá na diktatuře proletariátu. V tomto státu spatřuje Lenin jen přechodný nástroj k uskutečnění socialistické beztrždní společnosti, který bude „odumírat“ tou měrou, jakou ona se bude uskutečňovat. Tento citát správně a ne falešně komentován, dokazuje tedy naopak, že mluví (ve shodě se známou marxistickou a leninskou teorií) vidí ve formě státní jenom druhotný znak struktury hospodářské a tendencí hospodářských, a že jako není možno z Leninova líčení diktatury proletariátu jako státní formy, určené k odumírání a odumření, vyvozovati jeho nepřiznivé stanovisko k diktatuře proletariátu, tak zase není možno „s logickou a nevyvratitelnou nutností“ uzavírati, že odmítáním kapitalistických poměrů u nás nezbytě mířil obžalovaný proti demokraticko-republikánské formě našeho státu.

III.

Avšak i když musíme na základě skutkového zistení v rozsudku najvyššieho soudu reprodukováného považovati za prokázáno, že obžalovaný doporučoval státní zřízení sovětské jako dobré a líčil tím anebo nepřiznivým posuzováním poměrů našich nepřímou nebo i přímo státní zřízení naše jako nedobré — (že by se byl o demokraticko-republikánské formě státu byl i jen zmínil, o tom není v rozsudkových důvodech najvyššieho soudu ani slova) — nestačí to ještě podle mého přesvědčení k tomu, aby se takové výroky samy o sobě, nezjistí-li se žádná okolnost, která by je dále kvalifikovala, podřadily pod pojem pobuřování podle ustanovení § 14., č. 1. zákona na ochranu republiky.

Rozsudek se odvolává na to, že podle ustálené judikatury najvyššieho soudu stačí k pojmu „pobuřování“ jakékoliv intelektuální působení na jiné, směřující k tomu, aby u nich byl vyvolán nepřátelský stav a nálada proti právním statkům v § 14, č. 11. chráněným. Budiž. Z toho však neplyne, že každá nepřiznivá nebo odmítavá kritika jejich účelnosti a prospěšnosti nebo každá snaha, aby byly nahrazeny právními statky jiného ústavního zřízení, jest už pojmově „vyvoláváním nepřátelského stavu a nálady“ proti nim. V nepřátelském stavu a v nepřátelské náladě proti demokraticko-ústavní formě státu se ocitám teprve tehdy, když ji nerespektuji ani potud, abych svoje politické úsilí o její změnu v jinou formu uplatňoval podle jejich vlastních předpisů. Nelze považovati za nepřátelský stav a nepřátelskou náladu každou snahu o důkaz, že jiná státní forma by byla prospěšnější než platná státní forma, a že by se proto doporučovalo, aby platnou státní formu vystřídala jiná, uplatňuje-li se taková snaha způsobem legálním a nepovzbuzuje-li, aby se

ústavní změna dála způsobem jiným, než jakým ústava sama to předpisuje. Přesvědčovati občanstvo, že absolutní monarchie nebo zřízení sovětské jsou prospěšnější státní formy než demokratická republika, a že by tedy bylo s prospěchem, kdyby si zvolilo poslance, kteří by spolu s presidentem republiky jako povolání činitelé ústavu šetřice ústavních předpisů žádoucím směrem změnili, není p o b u ř o v á n í proti demokraticko-republikánské formě státu, ač-li nechceme tvrdit, že naše ústava jest podle ústavních zákonů sice změnitelná v podružných podrobnostech, ale v hlavních zásadách že jest nezměnitelná. To by bylo ovšem zřejmě tvrzení absurdní právnicky i politicky. Právnicky by bylo absurdní, protože ústavní předpisy o změně ústavy vůbec žádného omezení neobsahují a nemohou býti omezeny nebo doplněny zákonem na ochranu republiky, který sám platnosti ústavního zákona nemá. Politicky by bylo absurdní, protože by se demokracie rušila touž normou, která by jí na oko hájila. Demokracie znamená, že lid si dává zákony, také ústavní zákony, jaké chce. Menšina se podřizuje v demokracii většině a tam, kde běží o změnu ústavy, podřizuje se v demokracii naší menšina dokonce jen většině kvalifikované. Demokracie však, v níž by menšina byla zbavena možnosti, že o správnosti svých názorů a návrhů většinu přesvědčí a většinu získá, nebyla by už demokracií. Ona by docela stejně jako diktatura menšinu — zbavující ji možnosti legální propagace jejích myšlenek — do illegality přímo hnala a občanskou válku provokovala. Smíme s dobrým politickým svědomím irendistický, komunistický a fašistický o d b o j stíhat a trestat, protože naše demokratická ústava dává možnost pokojné evoluce v každém směru, o jehož prospěšnosti by ten nebo onen reformátor většinu přesvědčil.

Rozsudek nejvyššího soudu říká, že „profesor Kroha, vychvaluje sovětské zřízení a řád ve všech směrech, o nichž mluvil, a dává celým smyslem své řeči najevo, že v sovětském Rusku vše je dobré a správné, u nás tedy špatné a vadné, a že by u nás bylo lépe, kdybychom byli účastni sovětského zřízení, vyvolával tím v posluchačích sympatie a nadšení pro zřízení a řád sovětský v Rusku, zakládající se na vládě jedné sociální vrstvy obyvatelstva — dělníků a rolníků — nad vrstvami ostatními, a působil tím na svoje posluchače ve smyslu n e p ř á t e l s k é m zásadě demokracie, vlády to lidu jako celku, na níž jest založena ústava čs. republiky. Tím p o b u ř o v a l proti platné demokraticko-republikánské ústavě.“ — To však právě jest, jak řečeno, závěr nesprávný. Má-li být pobuřování charakterisováno znakem n e p ř á t e l s k é h o stavu nebo nálady, musí se tímto znakem (na rozdíl od pouhého stavu o d p ů ř í h o) rozuměti stav vášnivého zaujetí, neochotného podříditi reformní snahu respektu k předepsaným zákonitým formám žádoucích změn, a nikoli pouhý s o u h l a s s myšlenkou, že platný stav je „špatný a vadný“ a že po reformě by byl „dobrý a správný.“

Připouštím, že za dnešních poměrů, kdy zoufalá hospodářská situace celých davů nezaměstnaných lidí zbavuje je možnosti pokojně uvažovat o příčinách a následcích, mohou býti mysle nejen proti určitému demokratickému režimu, ale proti demokratickému zřízení samotnému p o b o u ř e n y každou propagandou zřízení nedemokratického, a nic bych neváhal

zvednouti ruku pro zákon, který by d o č a s n ě k a ž d o u protidemokratickou propagaci zapověděl a trestal jako pobuřování. Otázky, zda by k tomu nebylo třeba zákona ú s t a v n í h o, se tu již blíže nedotýkám. Za jisté považují, že rozsudek nejvyššího soudu žádným takovým zákonem není kryt, protože ho dosud není. Není jím zákon na ochranu republiky a není jím ani zákon o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran, který se této zákonodárné myšlenke poněkud blíží, aniž však až dosud měl za následek zákaz nebo rozpouštění komunistické, programově protidemokratické strany.

IV.

Na zřejmém právním omylu se zakládá také výrok, jímž nejvyšší soud odmítá v případě profesora Krohy ustanovení zákona o s t á t n í m v ě z e n í.

Podle tohoto zákona odpykává se ve státním vězení „trestný čin, který podle své povahy a podle okolností, za nichž byl spáchán, svědčí o snaze pachatele vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních, a který způsobem svého provedení, užitými prostředky nebo zaviněnými následky není zvláště zavržitelný a nebyl spáchán z pohnutek nízkých nebo nečestných.“

Rozsudek nejvyššího soudu ustanovení zákona o státním vězení nepoužívá. Připouští sice, že obžalovaný nespáchal trestný čin, pro nějž ho odsuzuje, z pohnutek nízkých nebo nečestných, nýbrž ve snaze vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních, říká však, že „měl na mysli násilnou jejich změnu cestou revoluce, tedy způsobem provedení zvláště zavržitelný.“

Toto rozhodnutí nemá však v zákoně žádné opory, neboť zákon naprosto se neohlíží na to, zda bylo nebo nebylo zvláště zavržitelné to, co pachatel trestného činu, svědčícího o snaze vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních „měl na mysli“, zákon hledí jen na to, zda byl nebo nebyl zvláště zavržitelný trestný čin sám způsobem svého provedení, užitými prostředky nebo zaviněnými následky. I kdyby byl obžalovaný naváděl své posluchače k n á s i l n é změně demokraticky-republikánské formy státní, tedy k revolučním úkladům o republiku, a byl trestán pro zločin podle § 1 nebo 2 zákona na ochranu republiky, záviselo by užití nebo neužití zákona o státním vězení teprve na tom, zda tento jeho trestný čin jest nebo není zvláště zavržitelný způsobem svého provedení, užitými prostředky nebo zaviněnými následky.

Zákon ovšem v § 1, odst. 3 žádá, aby určité zločiny byly v ž d y (bezvýjimečně) považovány za zvláště zavržitelný způsob a prostředek k vykonání vlivu na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních. Běží tu o známou teoretickou neshodu s vymezením pojmu politického deliktu, jemuž právní řád chce vyhraditi prakticky někdy zvláštní forum procesní, jindy zvláštní formu trestu na svobodě nebo i na hrdle. Podobně jako někdejší právní řád rakouský některé delikty (na př. vraždu) za ž á d n ý c h okolností, i když ve specifickém případě byly spáchány pro účely politické, nepovažoval za politické, řídě se teoretickým hlediskem, že za politické delikty mají býti považovány jen ty, které z p r a v i d l a bývají pá-

chány z důvodů politických, tak zase náš zákon o státním vězení správně vylučuje z politických deliktů některé delikty buď pro jejich politickou atypičnost (delikt vojenské zrahy, delikty proti tělesné integritě, proti měně a p.), nebo pro jejich zvláštní zavržitelnost, odůvodněnou velikou hodnotou porušeného nebo ohroženého právního statku (delikty proti životu, delikty spojené se značnou škodou na soukromém nebo veřejném majetku). I když není třeba výpočet takových deliktů v § 1, odst. 3 zákona o státním vězení, považovati za taxativní (uzavřený), tolik jest jisto, že nelze za takový delikt pokládati typicky politické zločiny podle §§ 1 a 2 zákona na ochranu republiky, pokud ve specifickém případě nevysvítá jejich zvláštní zavržitelnost ze způsobu jejich provedení, užitých prostředků nebo zaviněných následků. Jest dostatečně jasno, že neuvádí-li těchto přetěžkých zločinů ve 3. odstavci svého prvního paragrafu zákon sám, nemohou veň býti ve-int-er-pr-e-t-o-v-á-n-y, nemá-li býti takovou interpretaci anulován sám smysl zákona, aby politický delikt (není-li zvláště zavržitelný způsobem, prostředkem nebo následkem), byl odpykán custodia honesta. Platí-li však tento poznatek i o zločinných přímých útocích na republikánskou a demokratickou formu státu, platí ovšem tím spíše pro neméně typicky politický přečin podle § 14 zákona na ochranu republiky. Ptám se prostě, jaký zločin, spáchaný za okolností v § 1, odst. 1 zákona o státním vězení stanovených, by ještě měl nárok na custodia honesta, jestli pouhé pomýšlení na revoluci (t. j. na zločin podle §§ 1 a 2 zák. na ochr. rep.) vtiskuje i přečinu rušení obecného míru ráz zvláštní zavržitelnosti, kterou se spáchaný čin dobrodiní zákona o státním vězení zbavuje? Že nějaký zločin nárok na toto dobrodiní má, to dokazuje § 1 zákona o státním vězení exaktně. Který tedy zločin, jestli ani Krohův přečin?

Jaroslav Stránský.

poznámky

Jest ministerský předseda vinen?

V ústavně právním výboru učinil ministerský předseda Malypetr projev, jehož závěrečná část vzbudila značnou (nesouhlasnou) pozornost mezi poslanci i v tisku. Řekl (podle referátu):

Nepovažuje parlamentarismus za odbytý. Bohudíky není tu ještě doba, že by poslanci byli postrachem svých volebních krajů a kdyby ta doba měla někdy přijít, nebyla by vinna ani demokracie ani vláda, nýbrž členové zákonodárných sborů sami. Příkladem uvedl předseda vlády, jak nedávno při projednávání účetní závěrky ujal se slova v poslanecké sněmovně ministr financí k důležitému a nejvyšší věcnému projevu. Co však s ním parlament udělal? Kolik bylo řečníků, kteří by byli šli na parlamentní tribunu a pronesli své názory o obecné hospodářské a státní finanční situaci? Kde tu někdo někomu bránil? Kdo tu udělal z poslanců „manekýny, kteří zvedají jen ruku“? Předseda vlády dále nadhodil množství iniciativních návrhů, které vycházejí ze středu členů zákonodárského sboru a jsou předmětem parlamentního jednání a rozhodování. Není tu nijakého brzdění ani chtěného ani nechtěného se strany vlády. Předseda vlády má dojem, že v posuzování dělnosti parlamentu jsme se dostali poněkud na scestí. Je rozšířeno mínění, že nemají-li zákonodárské sbory do týdne aspoň jednu vládní osnovu, že už nemají co dělat. Nutno konstatovat, že jsme se dosud nedostali ani k většímu unifikování práv mezi oběma částmi naší říše a to nejen pokud jde o zákonodárství říšské, nýbrž i pokud jde o zákonodárství zemské, které v historických zemích bylo trojí-

ho druhu. Nelze oddisputovat, že parlament v mnohých věcech mohl vyvinout rozsáhlejší činnost a diskusi, neboť jen zřídka se stane, že se podávají osnovy, na nichž nelze nic měnit. Nebylo by správně říkati jenom: vaše vina, nýbrž je třeba připomenouti si také ono náboženské: *Mea culpa*.

Bude dosti lidí, kteří ministerskému předsedovi budou za tento projev vděční.

Členové zákonodárných sborů se dívali spatra na kritiku své činnosti i tehdy, když byla míněna v zájmu parlamentu, v zájmu dobré věci. Nerozlišovali mezi kritikou věcnou a nevěcnou a jakoukoliv zmínku o sobě, která jim nebyla po chuti, odmítali jako výtku nespravedlivou. Jest proto dobře, že ministerský předseda promluvil o této věci, neboť sotva kdo se odváží ministerského předsedu obléci do kabátu kritika, který kritikuje pro kritiku, který nemá smysl pro kladnou práci. Proto také chápeme nesouhlas s projevem ministerského předsedy. Postižení se ozvali.

Jest dobře, rozvinul-li ministerský předseda otázku poměru vlády a zákonodárných sborů. Čteme neustálé výtky, že vláda si usurpuje moc na úkor zákonodárných sborů, že nerespektuje autoritu zástupců lidu, že staví parlament před hotové věci, že se dohodne o osnovách a ponechává parlamentu nejvyšší právo kývati k těmto osnovám. Většina tisku líčí parlament jako chudáčka, kterého vláda šidí, kde jen může, kterého vláda staví ke zdi, jak jen může. Celé to nařikání na odstránění parlamentu není ničím jiným než projevem slabosti. Kdo dobrovolně vydává velkou část svých práv do rukou jiných, nemá nejmenšího práva šavěti se do pózy utlačěného. Nikdo nemůže dáti parlamentu více práv, než jich má. Neuplatňuje-li parlament svých práv, jest v situaci, z níž mu nikdo nepomůže, nepomůže-li si sám.

Poslanecká sněmovna právě tak jako senát není nějaké abstraktum. Jest to sbor lidí. Poslanecká sněmovna bude vždy taková, jako jsou poslanci, jako bude většina poslanců. Poslanecká sněmovna, která nařiká, že jest šizena vládou, jest slabou sněmovnou, protože má v ruce všechny možnosti, které by jí zaručily, aby nebyla šizena. Nikým. Ani vládou, ani t. zv. byrokracií. Je-li sněmovna slabá, nutno příčinu této slabosti hledati v lidském jejím materiálu. V tom to je: poslanecká sněmovna, která má špatný průměr poslanecký, nestačí na to, aby uhájila plně svoji autoritu. Nejde tu jen o tuto autoritu. V době, kdy jsou ve vzduchu tendence protiparlamentární, jest každý poslanec, který není na svém místě, pomocníčkem těchto protidemokratických proudů a snah. Jest pravda, že v každé politické straně najdeme několik silnějších individualit. V některých méně, v některých více. Jest řada poslanců, kteří si plně zaslouhují naší úcty. Velká část našich poslanců však nestačí na úkoly, které mají řešiti. Je to tím, že poslanecký mandát se často dává jako odměna za věrné služby strany, aniž si při tom někdo položí otázku, zda X. Y., který jest mandátem odměněn za svoji službu straně, má vlastnosti, které by zaručovaly, že bude dobrým poslancem. Velká část poslanců není vyzbrojena tak, aby ovládla materiál, o kterém má rozhodovati. Většina z nich přišla k mandátu proto, že mají již mnoho funkcí ve stranách. Aby si udrželi mandát, musí držeti veškeré funkce ve stranách, k nim přibývají ještě jiné funkce veřejné a tak mnohý poslanec může svému mandátu dáti jen zlomek času, kterým disponuje.

Tyto bolesti ovšem nevyřeší parlament, jeho předsednictva. Mohou se zabývati na př. otázkou pořadí, v jakém jde za sebou předseda poslanecké sněmovny, předseda senátu atd., ale jádro bolesti je jinde: v politických stranách, které do parlamentu posílají svoje zástupce. A právě v této době jest možno usilovati o nápravu. Mluví se totiž o volbách a v politických stranách jest již rušno. Pomalu se sestavují kandidátní listiny; poslanci, kterým hrozí, že nebudou kandidováni na zvolitelném místě, hledají svoje známé, kteří by dokázali, že jejich zvolení jest nutné. Vynořují se nová jména, noví lidé, kteří houfují za sebou známé, skupiny, zájmové skupiny, které je protlačily. Jest potřeba, aby politické strany prováděly výběr poslanců s větší odpovědností než dosud. Velká část poslanců může klidně odejít, aniž bylo nebezpečí, že by vznikla veliká mezera. Není potřeba jen mladých lidí, ač problém generační se hlásí tak silně, že nemůže být řešen jen v sekretariátech stran. Jest potřeba nových lidí, lidí, kteří by přinesli do politické práce trochu více než pouhé machrovství, politikaření od pondělí do soboty. Velká část našich poslanců ztratila již kontakt s životem a s dobou. Velká část poslanců již nevede, nýbrž jest pomalu strkána kupředu. Postaví-li politické strany při nejbližších volbách lepší kandidáty, bude lepší i parlament. Řekl-li ministerský předseda několik trpkých slov na adresu poslanců, měl plnou pravdu.

V. Gutwirth.

Jelikož je uvěznila, Rakouská vláda, majíc chytráky v čele, poslala jen vládní delegáty, vystříhající se vyslání nejen dělníků, ale i zástupců zaměstnavatelů, aby se nepřítomnost „obou zájmových skupin lépe ztratila“. Než tyto nedostatky nelze jinak napravit, jen vyčkáním lepších dob a politického uklidnění v Evropě. Hůře jest, že konferenci práce ovládá rutina a nedostatečný výkon zástupců dělnictva i vlád. O nedokonalosti výkonu zaměstnavatelské skupiny nelze mluvit, neboť jak je samozřejmé, zaměstnavatelé si pravidelně dovedou vybrat své nejlepší advokáty a nepostupují ani podle politického klíče, ani podle někdejších zásluh těch pánů, kteří mají chuť jeti na výlet do Ženevy.

Úkoly i některé výsledky úsilí Mezinárodní konference práce jsou obdivuhodné. Jest však jisto, že činnosti konference práce by velmi prospělo, kdyby byl prováděn lepší poměr delegátů. Na Mezinárodní konferenci práce se ovšem připouští jistá sousedskost a některé vady parlamentarismu. To však neznamená, že konference práce má být obesílána delegáty, jimž mnohdy chybí nezákladnější zásady mravnosti, jež by právě byly na místě, kde se rozhoduje o tak důležitých otázkách. Na 18. zasedání konference práce se několikrát opakoval případ, který by měl skutečně vést kompetentní činitele ve všech státech k rádnému třídění delegátů, před jejich vysláním do Ženevy. Při hlasování o rozšíření úmluvy, jež zaručí odškodnění dělníkům, postiženým nemocí z povolání, vyslovilo se 56 hlasů pro revisi úmluvy a 7 hlasů proti. Tím nebylo dosaženo kvalifikované většiny. My, novináři pozorovatelé, kteří vážně a u vědomí důležitosti takového rozhodování jsme pozorně sledovali práci konference, konstatovali jsme s úžasem, že při tomto hlasování pouhým vztažením ruky se přihlásilo jen 56 delegátů pro revisi a 7 proti, ale za necelých 5 minut, když dělnická skupina si vyzádala, aby se hlasovalo podle jmen, hlasovalo o téže otázce 90 delegátů pro revisi úmluvy a jen jediný delegát proti. Byl to holandský delegát, který se odvážil veřejně a čestně potvrdit, co prve ohlásil vztažením ruky. Kdo jsou ti 34 delegátů, kteří při veřejném hlasování o vážném problému buď sedí v baru, nebo hlasují proti návrhům a teprve když jejich stanovisko má být veřejně stigmatizováno, hlásí se horempádem k humanitě? Která vláda, která dělnická skupina nebo organizace se odváží poslat do Ženevy delegáty takových mravních kvalit? S jakými to zásadami a instrukcemi přišlo na konferenci práce 7 delegátů, z nichž 6 v čase 5 minut změnilo svůj názor na rozšíření úmluvy, od níž závisí osud tisíců lidí? Rozum zůstává stát nad tím, s jakou lehkověrností tyto zástupci dělnictva a vlád rozhodovali o blahu nemocných z povolání. Dojem z této počinání byl tak trapný, že ženevští novináři si po schůzi k aferece práce řekli, že to je naposledy, co tisk neuvěřejní jména těch delegátů, kteří buď při hlasování vztažením ruky usnuli, nebo kteří přišli do Ženevy s výslovným úmyslem poškozovat autoritu a dobrou pověst Mezinárodní organizace práce, nebo konečně kteří nesouhlasí s humánním opatřením, ale z pouhé zbabělosti vydechnou své ano, když jsou jejich jména a jejich stát vyvolány veřejně.

Na Mezinárodní konferenci práce by všechny státy měly vysílat elitu a to jak s hlediska mravního tak i po stránce ovládnání daných problémů. Škoda, že komise pro přezkoumání plných mocí nemůže přihlížet k těmto kvalitám delegátů, kteří jsou soudci při organizaci světové sociální spravedlnosti.

B. Beneš, Ženeva.

K fiasku „Pražského jara“

Před nějakým časem v článku „Co je s cizineckým ruchem“ vyslovili jsme v „Přítomnosti“ pochyby o dosavadní organizaci cizinecké propagandy u nás a jako typický příklad ukvapenosti a jistě i neseriosnosti jsme uvedli chystané „Pražské jaro“, které s chvástavou reklamou připravoval Ústřední cizinecký svaz tentokrát ve spolupráci se Syndikátem čsl. novinářů. V tento podnik, který měl založit tradici „pražských jar za polárním kruhem“ — jak jsme tehdy nazvali tento fašismní nápad — se skládaly u neinformované veřejnosti velké naděje. Očekávalo se, že každým rokem se tisíce letáků, plakátů a prospektů v prvních měsících rozletí do světa, kde již za rok za dva nabude reklamní heslo „Pražské jaro“ zvukného jména. Vždyť se tady přece vytvářela tradice jedné nové evropské turistické a společenské události, k níž by se každoročně sjížděli cizinci z celého světa, vždyť tu mělo být v Praze vytvořeno něco, co by bylo důstojným protějškem mnichovských a solnohradských „slavnostních her“, něco, co mělo být vhodné příležitostí prokázati konkurenční schopnost Prahy k paralelně v Paříži v městě staré turistické tradice letos zavedenému a skutečně také pořádanému „Pařížskému jaru“. Prostě „Pražské jaro“ mělo být zkouškou způsobilosti

organizátorů cizinecké propagandy, kteří, obstáli-li by, jistě by pak našli mnohem větší podpory úřadů i zainteresované veřejnosti o cizineckou propagaci, neboť by se tu mohli konečně skutečně o něco konkrétního opírat. O konkrétní čin, který by znamenal více než desítky různých anket a stovky schůzí, ne-li banketů, na něž se organizace čsl. cizinecké propagandy až dosud většinou jen omezovala.

Leč zanechme planých meditací, co by bývalo bylo, kdyby... Již měsíc před započítím těch „slavnostních“ čtrnácti dnů „Pražského jara“ jsme na těchto místech plně, jak se ukázalo, s oprávněnou skepsí napsali: „Pražské jaro je jistě projevem dobré vůle. Roztomilá je však naivita, s níž se tato akce buduje“. Stručně jsme tehdy kriticky zhodnotili akce, které měly tvořit programový rámec této propagační akce a vyslovili pochyby, zda se budou moci v té formě, jak jsou oznamovány, konati, respektive zda se vůbec budou moci konati. Ponechme však stranou detailní kritiku programu „Pražského jara“. Dnes dobře víme, že většina oznamovaných podniků se nekonala, resp. konala způsobem diletantským a řekněme mírně — provinciálním způsobem, který nemohl zaujmouti ani málo národního venkovského občana tohoto státu, tím méně cizince, neboť dovolujeme si tvrdit, že atrakce jako ohňostroj na Vltavě, kapely, koncertující v pražských parcích a zahradních restauracích, běžné výstavy a dávno již samy o sobě tradiční „Čsl. derby v Chuchli“ a automobilový závod „1000 mil československých“, by se byly konaly stejně dobře i mimo rámec pražského jara. Z ohlašovaných „velkých atrakcí“ upozorňujeme jen na to, že Daumierova výstava — jak jsme správně již v našem prvním článku psali — se nekonala — neboť jak pořadatelé dobře věděli, se konat nemohla, zatím co „velká atrakce“ — „výstava vyšívání deček“ se skutečně konala. Neuskutečnily se také ohlašované inscenace velkých výpravných divadelních her pod širým nebem („Golem“ nebo „Mirakl“), o nichž se dokonce i v tisku mluvilo, že k jejich inscenaci bude přizván sám Reinhardt), neuskutečnil se — bohudík — ani „Dalibor“ na hradčanském náměstí, neuskutečnil se — což je horší — ani Smetanův cyklus v Národním divadle — bylo však otevřeno restaurované Maroldovo panorama Lipan, pro cizince sice málo poutavé, ale přesto alespoň podle původního programu jedna z mála věcí skutečně uskutečněných. A tak jedinou kulturní událostí byl Dvořákových koncert v Obecním domě, krásný sice, ale jako jediná atrakce tohoto období přece jen poněkud málo na kdysi velkoryse načrtnutý a s reklamou lepší věci hodnou za „Pražské jaro“ vydávaný atrakční program. A jediným, skutečně samostatným činem pořadatelstva bylo vydání „zvláštních cigaret“.

„Pražské jaro“ zklamalo především v celé své organizaci. Takhle se velké cizinecké propagační akce nedělají. Takhle se nikdy nezískají cizinci; jediný pozitivní výsledek letošního „Pražského jara“ může být ten, že ta troška zahraničních hostů, kteří sem snad přece jen nalákáni heslem „Pražské jaro“ přijeli, odjeli zklamáni a budou jistě pro každou další akci Československa o nové podchycení cizineckého ruchu špatnou reklamou. Nezapomínejme, že oklamáný kupující se nejenom sám napříště již asi nedá nalákat na sebe lákavější reklamní hesla, ale i mnohdy ze svých známých, kdo snad někdy projeví ochotu podívat se na některé třeba skutečně již dobré „Pražské jaro“ vyprávěním svých špatných zkušeností spíše odradí. Kdo vlastně nese hlavní vinu na fiasku toho, co chtělo být sensací čsl. turistické sezony? Zdá se, že nikomu neublízíme, řekneme-li, že všichni, kdo na tuto akci připadli, kdo ji připravovali a kdo ji dovedli k tak smutným koncům. Celý výbor „Pražského jara“ je tu vinen, že vypracoval tak ubohý a nemohoucí program k akci, která měla dít nejenom podnět, ale jak již řečeno i tradici k obdobným akcím, které by byly pak pořádány automaticky každý rok a které — kdy by se po čase vžily a dále vyvíjely — mohly získati ČSR. jméno a rostoucí zájem ciziny. V té formě, jak se nám v premiéře „Pražského jara“ letos uvedlo, hledali bychom marně jediné atrakce víc než lokálního významu, jediné atrakce, která by sama o sobě mohla přilákat cizího turistu. Výbor „Pražského jara“ si přece nemůže klásti za své zásluhy, jestliže k nám v době konání těchto tristních „čtrnácti dnů“ přijelo několik stovek cizích hostů na automobilový závod „1000 mil československých“ nebo několik desítek zájemců na „Čsl. derby“ v Chuchli. A nejsensačnější události, které přilákaly do Prahy tisíce venkovských hostů (ovšem ne cizinců) nebyly a vůbec nemohly být na programu, neboť jen shodou okolností se udály v časovém rozmezí „Pražského jara“: pohřeb Vaníčekův a příjezd footballistů římského mistrovství světa. Také „Weekendová výstava“ časopisu „Ahoj na neděli“ se těšila mnohem většímu zájmu obecnista — i když pochopitelně nebyla na programu „Pražského jara“ — než kte-

rykoliv podnik z oněch neslavných propagačních „čtrnácti dnů“.

Nestačí však přesunovati obratně odpovědnost za utrpené fiasko z osoby na osobu, z instituce na instituci, tak jak by to rád učinil výbor „Pražského jara“. Nestačí si namlouvat, tak jak jsem to již z několika stran slyšeli, že se vlastně nic špatného nestalo, že se zkušenostmi učíme a že prý při trochu dobré vůle můžeme přece jen na tomto mrtvě narozeném děcku nalézt, chceme-li, pozitivní stránky. Pouze přísnou analýzou toho, co se konalo, resp. nekonalo a kritikou onoho neslaného, nemastného programu, o kterém mnozí naivní lidé si mysleli, že by mohl přispěti k posílení našeho cizineckého ruchu, může se dojít k pozitivním cílům pro příště.

Ostudný v celé akci „Pražského jara“ je i náhle, v zápětí po skončení „Pražského jara“ ohlášený konkurs „Družstva pro reklamu Pražského jara“. Svědčí to o malé organizační schopnosti těch, kteří celou tuto cizineckou propagační akci připravovali, jestliže svěřili reklamní stránku svého podniku tak neseriosně vedenému podniku, jakým se ukázalo být právě toto družstvo. Jestliže v oficiálním bulletinu Cizineckého ruchu, vydávaného za odpovědné redakce magistrátního úředníka dra Grmely se přímo dozývá v souvislosti s tímto družstvem, že „toto nabídlo uspořádání řady podniků, na které, jak se ukázalo, finančně ani pořadatelsky nestačilo a uchýlilo se pak k různým — bez vědomí výboru „Pražského jara“ — podnikaným sběracím akcím, proti kterým se obě pořadatelské korporace veřejně v novinách ohradily,“ pak to svědčí o vzácně malé prozíravosti těch, kteří na sebe vzali tak velký úkol, jako založit velkou cizineckou tradici Prahy pod mnohoslibným heslem „Pražské jaro“.

Smutnou úlohu tu hrál i Syndikát čsl. novinářů, který jako spolupřítel „Pražského jara“ vzal na sebe i určité propagační povinnosti — když již neprojevil dostatek iniciativy při sestavování programu — který však dokonale zklamal právě v propagaci, neboť celou svou součinnost omezil jen na rozesílání nudných a nezájímavých oběžníků, jichž skutečný význam se rovnal nule.

Bude-li se „Pražské jaro“ v příštích letech opakovati, bude třeba tuto akci organizačně zcela jinak podchytili. Bude třeba sestaviti program, který snese mezinárodní soutěž, který bude obsahovati nejenom originální atrakce, ale i atrakce — třeba pouze jedinou — které budou takové únosnosti, že mohou znamenati skutečnou sensaci evropskou. Vždyť předběžná oznámení programu letošního „Pražského jara“ nemohla přilákat návštěvníky ani ze samotných Čech, tím méně z ciziny. Pořádané podniky nesmí být napříště sestaveny jen tak bez ladu a skladu, nýbrž musí mítí ústřední linii — „leitmotiv“, musí se soustřeďovati kolem něčeho skutečně velkého, senzáčního, musí mítí opravdu národní charakter (ne však museální folklor, nýbrž národní ve smyslu současného uměleckého a kulturního života) musí býtí prostě jako souhrn slágrů, který v reklamních propagačních akcích ostatních států bude neodolatelnou výzvou kategoriicky nutkající každého cizího turistu, aby — když již ne pouze za „Pražským jarem“, tedy v jeho lákavém programovém rámci — se stočil na své zábavné cestě Evropou i do Prahy, kde se nezdrží jen jako až dosud většina cizinců pouze na den či od vlaku k vlaku na cestě z Berlína do Vídně, nýbrž zdrží se zde i několik dnů při stále ovšem nevyčerpaných možnostech účasti na různých atrakčních podnikcích, jimiž by byl k tomuto městu stále plně zaujat.

J. Brož.

politika

Miloš Vaněk:

Sověty a nová evropská konstelace

Lze opravdu mluvit o nové konstelaci v evropské zahraniční politice?

Všecky kombinace o nových mocenských blocích jsou předčasné. „Situace“ teprve „krystalisuje“. Ale jest jisto, že ona soustava mocenských sil a vůdčích politických představ, která vzešla ze světové války a byla spjata se zřízením mírové smlouvy Versailleské, jest událostmi posledního roku značně pozměněna. Nejzřetelněji lze tyto změny měřit na Sovětech. I na jejich vlastní politice, i na způsobu, jakým na tuto politiku reagují velmocí.

Versailles a Sověty — toť dva nejrozsáhlejší pokusy první třetiny dvacátého století o velkou, „globální“ reorganizaci světa. I Lenin, i Masaryk (jehož lze považovati za ideologa oněch demokratických sil západoevropských, jež cítily — pokud vůbec cítily — potřebu motivovati ideově své mocenské zásady do poválečné politické struktury evropské a koloniální) — mluví o „světové revoluci“. V této dnešní souvislosti ovšem nerozhoduje, že každý z nich světovou revoluci mínil něco jiného (Lenin — porážku měšťanstva proletariátem, a Masaryk — porážku feudální aristokracie a monarchistické theokracie spojenými silami měšťanstva, venkova a proletariátu).

Leninská koncepce světorevoluční byla Sověty prakticky prolomena roku 1922 — účastí na Janovské konferenci. Byl to rok, kdy Sověty ve své státní politice — nikoli ještě v politice kominterny — po prvé zřetelně projevíly, že svou revoluci nepovažují již jen za „úvod k revoluci světové“, nýbrž jen za ruskou, tedy „národní“ revoluci, nebo jak jsme měli příležitost napsati již roku 1922, za revoluci, jež si uvědomila své „teritoriální meze“.

Versailleská koncepce nebyla jen takto teoreticky světorevoluční. Opřela o světodějné právní dokumenty řadu hlubokých převratů, vzala na vědomí půltuctu detronisací, přervala košaté houštiny staletých souvislostí, vytvořila nové státy, nové souvislosti, nové úkoly správní, sociální a hospodářské. Bylo zřejmo, že její dílo potrvá déle, než mohl sahati vliv generace, jež koncipovala Versailles, jen tehdy, opře-li toto své dílo nejen o ideu, o hmotné prostředky, nýbrž i o náležitou mocenskou organizaci, o instituci. Tou měla býtí Společnost národů.

S. N. se však nestala tak mocným a výkonným nástrojem, aby mohla svou reorganizaci světa, svou „světovou revoluci“ hájiti svou autoritou déle nežli po dobu, kdy v evropské politice zůstala v aktivitě generace vůdců, kteří koncipovali Versailleský mír.

Otcové a synové.

Zdá se, že zde právě jest ústřední bod, o nějž dosud ztroskotává úsilí zvládnouti největší problémy dnešní zahraniční a hospodářské politiky. Světovou válku vedli státníci nikoli jen na účet žijících pokolení, nýbrž i na účet dětí a vnuků. Už „dětí“ však nechtějí dnes rozuměti „mezispojencekým dluhům“, jako svému problému. A až si uvědomí, že i dnešní nejtěžší a nejdůležitější transakce-experimenty (v prvé řadě měnové, ale také předimenzované pětiletky a pokusy o autarkii) jdou hlavně na jejich účet, to jest na účet příští generace, bude takovýto experimentům odzvoněno. Ve světové i v nacionální politice bude pak považováno za přečin, za věc přičící se dobrým mravům, zařizovati cokoli ve jménu, či vlastně správněji: na účet „blaha našich dětí“. Pokud ovšem nebude poznáno, že je to nejen přečin, nýbrž také bláhový a marný nerozum. Neboť není táty, jemuž by se kdy bylo zdařilo spolehnouti se — nikoli snad na šedesát nebo dvacet, nýbrž i jen na pět let předem — na důchod syna, dosud nezletilého. Není takových táťů v rodinné, to jest soukromé politice. Ale v mezinárodní politice jich je dosud dosti.

Výchovné vědění a umění nepokročilo dnes, v první třetině XX. století tak daleko, aby dovedlo učiniti zbytečným zákon, podle něhož prvním gestem synů bývá vzbuřiti se a zamítnouti díla otců. Až dovedeme učiti

niti zbytečnou tuto vzpouru, pak teprve budeme zralejší k transakciám tak svetovým a tak sekulárnym. Pak také s lepším svedomím budeme moci zavazovatí instituce i generace, aby dostaly slovu, jez vyřkli Velici Mrtvi...

Versailleský klad a vada.

Kdo mēří události nikoli jen subjektivním chtēním státníků, stran a mezinárodních hodnotářů, uvēdomí si, že organizace Společnosti národů nebyla ještě — a ani nemohla býti — pokusem o vytvoření svetového nadstátu, nýbrž jen prvním krokem k němu. Uvážime-li, jak nepatrné byly za posledních 300 let, od vestfálského míru, všechny dřívější náběhy k mezinárodnímu řešení otázek (včetně vídeňského kongresu a pařížské konference r. 1856), uznáme dokonce, že S. N. je značně velkým a poměrně zdařilým náběhem k nadstátu.

Okolnost, že se nepodařilo už roku 1919 vytvořití hned dokonalý nadstát, není důvodem, abychom nad Společností národů mohli lámat hůl gestem, v němž si libují mnozí „biologičtí“ politikové. S. N. je prvním pokusem, jenž bude stále zdokonalován. Uvážime-li dále, o jak tenkou vrstvičku lidstva se dosud mohl opíratí v národech i nejvyspělejších, je to pokus poměrně velmi, velmi zdařilý přese všechny nedokonalosti, skřípání a třenice v ženevském diplomatickém stroji.

Za patnáct let se projevuje, co bylo ostatně od počátku zřejmo, že rozsáhlé versailleské dílo, jez způsobilo nové rozdělení území ve střední Evropě a v koloniích, bylo opřeno o nedosti stabilní mocenskou organizaci. Mocenská base, o níž se opírá Versailles, musila býti od případu k případu, kdykoli došlo ke sporu o některé jeho ustanovení, vždy znova organizována a sjednávána.

To samo o sobě už znamená, že právní dosah mírové smlouvy je podroben stálým změnám — jako tomu bylo v XIX. a předcházejících staletích se všemi zahraničně politickými smlouvami. Ze všech smluv nejsnadněji se měnily v pouhý pověstný „cár papíru“ dokumenty diplomatické. Známo, proč: exekuční mocí, jez mohla vymoci jejich plnění, byla v poslední instanci jen válka.

Versailleský dokument je nejdůsažnější a nejširší diplomatický dokument, jenž se kdy dosud v mírového jednání zrodil. Měl co do své exekutivnosti výhodu, že za ním stál v prvních letech dosti kompaktní a zladěný blok vítězných států. Kdo však mohl spolēhati, že tato kompaktnost, ukutá čtyřmi lety války a dotmelená společenstvím jen oněch zájmů, jez se týkaly způsobu, jak naložití s poraženými státy — nikoli tedy všech důležitých a rozhodujících zájmů — potrvá na věky?

A vskutku. Poválečných šestnáct let přineslo nová seskupování, náběhy k novým blokům. A dnes je již jisto, že v dohledných dvou letech prožijeme nejradikálnější z dosavadních přeskupování. Neboť hospodářský, sociální i politický vývoj přinesl za posledních pět let takové změny v nazírání na základní kameny, o něž se opírá veřejnoprávní organizace bílých civilizací, že se nutně musí projevití i v zahraniční politice.

Revise ideí a šiboletů.

Je tomu, uvēdomme si, pouhých několik let, co průmyslové a obchodní civilizaci bílých plemen bylo

sakrosanktem nevyvlastňovat soukromý majetek, platit dluhy, nehrát si s valutou a zbožňovatí volnou hru sil v hospodářství. Jak dávno již, zdá se, bylo odzvoněno těmto sakrosanktům, slavnostně zdůrazněným ještě svetovou hospodářskou konferencí!

Kromě toho však vývoj přinesl valné přesuny i v těžiscích zájmů jednotlivých velmocí. To má za následek, že došlo také k radikální revisi základních hesel, o něž se opírala politika velmocí. Řekli jsme, že nejzřetelněji se to projevuje na t. zv. ruském problému. Příklady to ukáží:

Revise a) Anglická.

„Ani v Afganistanu, ani v Indii, ba ani v Číně nevedla sovětská propaganda k protibritským úspěchům, jez by byly hodny zmínky.“ — Reorganizace dominií vzala odstředivým snahám vítr s plachet. — Bližší kolonie jsou celkem opět zkonsolidovány. — Těžišťem pozorností je dnes nikoliv Indie, nýbrž Tichý oceán. — Dluhy Americe? „Neplatíme.“ — Libra sterlinků? „Nechápeme, proč vlastně byli staří páni z Anglické banky tak hrdi na její stabilitu.“ — Ale Evropa? „Pokusili jsme se po válce vytvořití si ve střední Evropě opěrné body pro svou kontinentální politiku. Nezdařila se. Francie z velké míry naplnila svůj staletý sen o kontinentální hegemonii. Nebylo by však pro nás, pro Brity, zdrávo, aby neměla na kontinentě vůbec žádného risika. V neklidné Evropě je Anglie jazýčkem na váze. V Evropě tak či onak sjednocené by byla jen vítaným turistou. Zahalme tudíž závojem nejistoty linie své politiky. Že Francie si přeje jistoty? Napřed bezpečnost? Pak teprve odzbrojit? Inu, nepřišel čas, abychom jí mohli dáti anglické záruky. Nechť trochu spolēhá také na — pomoc boží. Velké Britanii také nikdo nedal na vzrůst a blaho vezdejší bankovní záruky. A přece jsme zde a máme, díky bohu, v pořádku i zdroje surovin, i námořní cesty, i opěrné body ve všech mořích...“

b) Americká.

Největší zlo že jsou bolševici? „Oč je vlastně celá Evropa lepší než Sověty? Třídní či rasová zvěrstva, bolševické anulování carských dluhů, či měšťanské nedodržování anuit — jaký to rozdíl?“ — Bolševická expanse v Asii? „Pohádky! Mikadova vojska pronikají do Asie bezpečněji než these a rublíky páně Borodinovy.“ — Komunistické nebezpečí? „Nesmysl. Roosevelt jim ukáže, jak se má hospodářsky plánovat!“ A ostatně: „Napřed Tichý oceán, Japonsko — a Čína.“

c) Francouzská.

„S bolševiky se dá mluvit.“ I o carských dlužích, jak se ukázalo. — Když se s nimi dovede pan Titulescu dohovorit, dokonce i o Bessarabii, je jisté anglické varování přehnáno. — Amerika nedá záruk bezpečnosti, Anglie také ne. Německo se zásobuje smolnými věnci. Na sovětskou střechu jimi přes polskou zeď nedohodí. Ale nám, francouzskému sousedovi, by mohlo dohodit. Což kdyby SSSR. dovedl dáti větší záruky než USA. nebo Albion?

A bytí i Sověty nám nebyly s to nahradití svou zárukou tak mocné země, jako jsou tyto dvě anglosaské — jak jinak než navázáním vojenských styků s nimi přimějeme Brity, aby si uvēdomili, jak vážná je dnes znovu situace na evropském kontinentu? V době, kdy Hitler usilovně zbrojí, táže se nás Londýn, jak si

vlastně představujeme záruky bezpečnosti. Cožpak jsme to neřekli už desetkrát Macdonaldovi, Chamberlainovi, Hendersonovi i Simonovi? Ne-li v diplomatických notách, tedy v zápisnicích svých sekretářů znají naše požadavky už dávno. Německo porušuje zjevně před zraky celého světa svůj závazek nezbrojit. A tu se žádá po nás, po Francii, aby vystoupila před Společností národů jako — žalobce a žádala podle mírové smlouvy „prozkoumání stavu jeho výzbroje“. Cožpak má jen Francie v Berlíně svého vyslance? Cožpak ostatní státy nevědí, co se v Německu děje?

Co vlastně znamená, že najednou je německá výzbroj Anglií považována „opravdu za nedostí přiměřenou“ výzbroji ostatních zemí? Cožpak jsme Německo neodzbrojovali rukou společnou?

Ovšem: slíbili jsme mu za to i my odzbrojit. To předpokládalo, že se dohodneme, abychom mohli odzbrojit, o jiných, širších zárukách bezpečnosti nežli jsou naše vlastní flinty a kanony. Dohodli jsme se však? Ne. Dosud ne. Co však znamená, připustíme-li, že Německo má „nepřiměřenou“ výzbroj? To znamená: nikdy ne. To znamená připustit, že se vůbec nechceme, či nemůžeme dohodnout. To znamená připustit, aby se Němci napřed ještě dozbrojili, aby v důsledku toho dále pokračovalo „dozbrojování“ i ostatních států — a pak teprve má být odzbrojovací konference „zralejší“ dospěti „aspoň k skromnějšímu odzbrojovacímu plánu“?

Ne. Je třeba jít na kořen věci. Tím jest nedostatek pevné, stabilní výkonné moci, jež by zaručovala i Versailles, i ony jeho články, jež mluví o odzbrojení a tedy i o bezpečnosti. Záruky — toť právě náhražka oné výkonné moci, náhražka mezinárodní mírové policie. Což abychom se tedy pokusili získat větší mocenskou basi, jež by stála za odzbrojením? Takhle na příklad Sověty? A abychom se utekli do veřejnosti evropské tím, že necháme oddalujících manévru a postavíme problém radikálně? A abychom současně požádali pana Barthoua, aby zajel do sprátelených zemí a zrevidoval, jak pevně ony stojí za Ženevou?

Ovšem: bude se nám vytýkati, že opouštíme „právní stav“. Že opouštíme přelícení v soudní síni, kde advokát odpůrcův provozuje obstrukci, a dovoláváme se čehosi na způsob „přirozeného právního citění“ diplomatického lidu celého světa. Londýn nám neopomine vytknout tento diplomatický revolucionism. Avšak, co dělat? Nikoli my opouštíme „právní stav“, nýbrž právní stav už dávno jest opuštěn. Nejen Německem, které proti svému smluvnímu závazku zbrojí, nýbrž i těmi z našich partnerů, kteří toto jeho počínání shledávají „přiměřeným“ a vystrojují tak odzbrojovací konferenci už napřed pohřeb třetí třídy, bez hudby a dokonce i bez lékařského ohledání...

Francii se bude vytýkati „nedostatek realismu“. Toho anglosaského ovšem, jenž míní, že na nové, ozbrojenější základně by bylo snáze dospět k „nové, striktní a kontrolované konvenci o — zbrojení“ — nikoli tedy už o odzbrojení — k „novému zákonnému stavu“ a tím i „k nedozírnému pokroku světovému...“ Najdou se dokonce i upřímní přátelé míru, kteří ve svém realismu budou ochotni prostě sklonit se před faktem, že „nelze najít nikoho, kdo by učinil prakticky přítrž stálému zbrojení“ (v Německu i v ostatních zemích) tím, že by se odhodlal vzít na sebe část břemene — mezinárodní záruky — to jest tím, že by prohlásil, že v případě války poskytne na-

padenému tu a tu „striktně limitovanou“ pomoc. Tito přátelé budou vytýkati Francii, že se svým chováním v Ženevě nezasadila o svrchu naznačený „nový zákonný stav“. Tito přátelé však zapomínají, že stálá každodenní, mezinárodní kontrola zbrojení musí logicky nutně vésti na příklad k instituci mezinárodně koncesované a Společností národů autorisované špionáže a pravděpodobně k častým zákrokům, které budou vyžadovati zase nějaké — výkonné moci. Problém záruk (záruk nikoli za bezpečnost, nýbrž za dodržení podmínek zbrojení), se vrátí i zde do své původní podoby, jenže o nějaký rok později a v Evropě o něco ozbrojenější...

Proto je nutno, když Japonsko a Německo opustilo Společnost národů a když Anglie se zdráhá pomoci míru evropskému obětí, již by byl britský podíl na zárukách, získati Ženevě novou mocnou oporu. Proč by jí neměly být Sověty? Mají dnes o polovinu obyvatelstva více než Německo i s Japonskem. Válečný potenciál? Inu ovšem, britský je větší. Ale pro naše evropské cíle není sovětský pranic tak malý...

d) Československá.

Sověty se vyvíjejí. Zrealističtější. Viz jejich politiku posledních dvou let vůči Americe, Francii, okrajovým státům, pakty o neútočení, opuštění pouhé demonstrační taktiky na odzbrojovací konferenci. — Beneš si už dávno žádal, aby uzrály k mezinárodní spolupráci. A hle, nyní tedy revidují poměr ke Společnosti národů. Proč by jej nerevidovaly také k Malé dohodě? — Československá zahraniční politika se dožívá na nejnovější fázi sovětského vývoje jistého zadostiučinění. „Nyní tedy může znormalisovat svůj poměr k SSSR., neboť není to ona, jež reviduje základní své these. Ale pst, nezakřikněme tento vývoj!“

e) Asovětská.

Tato revise je nejširší. Změříme ji jednak konfrontací loňských oficiosních úvodníků sovětského státního tisku, jednak tisku komunistického s letošními. Revise se týká těchto tří tradičních a v praksi sovětské vnitřní i zahraniční propagandy za šestnáct let, takřka zkamenělých představ:

1. Že hlavním cílem Společnosti národů jest organisovati imperialistickou válku, a sice v první řadě válku proti Sovětům.

2. Že nejmilitarističtějšími a válečnými úmysly nejhojněji oplývajícími útvarem této Společnosti národů jest imperialistická Francie, těsně spolupracující s — Japonskem — zejména na přípravách války proti Sovětům.

3. Že Versailleská smlouva je hlavním zdrojem nesnesitelného, přímo koloniálního útlaku evropských národů, a že jest povinností Sovětů pomáhati všem, kdož se snaží vymaniti se z jejího jha.

Místo těchto představ setkáváme se nyní v tisku sovětském se zjištěním,

1. že nebezpečí války proti SSSR. nevychází nyní ze Společnosti národů, nýbrž od otevřených odpůrců Společnosti národů (Karel Radek),

2. že Francie (zbavená od nynějška svého stálého přívlastku „imperialistická“), má zájem o udržení míru v Evropě,

3. že Společnost národů (zbavená od nynějška svého stálého přívlastku „smečka imperialistických žraloků“) může být nástrojem ne-li k zabránění, tedy aspoň k odročení válečného nebezpečí,

4. a že Malá dohoda (zbavená od nynějška stálého prívlastku „vasalské státy Francie“), uznáva Sověty (síce jen proto, aby se o ně mohla oprít, ale přece jen), v zájmu udržení míru a tudíž nikoli s tendencí válečně imperialistickou, již se podle komunistického tisku přidržovala až do památné soboty dne 9. června 1934, kdy došlo k uznání Sovětů de jure...

Jak vidět, jde nejen o — starší již — revisi revolucionismu světopolitického, nýbrž i o revisi sovětského revisionismu, pokud se týkal versailleského míru. Je to dalekosáhlý obrat, jež nedoceňovati může jen, kdo neviděl, jak důsledně se přidržovaly dosud Sověty tradičního způsobu traktování zahraničně politických problémů, pocházejícího z prvních pěti let své revoluce.

Tento obrat v nazírání je ovšem jen vedlejším plodem staršího poznání, že metody sebe intenzivnější propagandy nejsou s to získati v Evropě pro světorevoluční koncepci žádných davů, jež by byly vážnou politickou silou, že stejně i v britských a francouzských koloniích, v latinských republikách Jižní Ameriky a v Číně, nelze počítati na zrození spojeneckých států sovětsací čili revoluční cestou, a že sporné evropské zájmy ruské jsou poměrně nepatrné ve srovnání se škodami, které hrozí strukturálním zájmům Sovětů z japonské expanse v Mandžurii a ve vnější Mongolii. SSSR. se vrací — smířlivějším postojem vůči francouzskému bloku — sekulární politice Ruska: „Asia first. Především Asie“.

V y h l í d k y.

Jaké má za těchto okolností Evropa vyhlídky na mír?

Kdo měří německou či italskou útočnost Hitlerovskými či Mussoliniovými projevy, řekne, že žádná. Kdo však ví, kolik vnitřních nesnází si hledí diktatura svést na pole válečné „ohroženosti“ nebo na pole expanzivních nadějí, uvědomí si, že nebezpečí leží spíše ve vzdálenější než v blízké budoucnosti. Nikoli situace, nýbrž tendence je těhotná válkou.

Ovšem: Hitlerem ožívá v Německu stejně pustý a nebezpečný řečník, jako býval Vilém II., který se dořečňoval až do války.

Protiváhou jsou mu malé země, které potřebují „ještě aspoň třicet let“ míru, a jedna, dvě velmoci. V jejich očích je dnes nejmočnější činitel evropské politiky Anglie, znovu zahalena do tógy „hrdého a perfidního“, protože nerozhodného Albionu, který nepřímo svým uhýbáním a neurčitostí pomáhá Německu zbrojit. Amerika stojí stranou.

Některé detaily světové revoluce versailleské se viklají. Do Vídně se na okraji ženevské krise stěhují Habsburkové.

Sociální sestavení režimů, jež podpisovaly mírovou smlouvu, se v řadě zemí změnilo.

Na změněných základech územních, sociálních i hospodářských, ve zmatku prudké hospodářské krise se rýsuje strašidla restaurací. První reakcí lidstva na krizi nebyla cesta k novátorsky smělym řešením, nýbrž návrat ke starým formám, jež fašismus pracně skrývají pod závojem vyeskamotovarých a vyvlastněných sociálních hesel. Sen o odzbrojení zůstal zatím jen snem.

Za měsíc budeme vzpomínat dvacátého výročí počátků světové války. To datum, červenec 1914, vyprchalo z myslí. Pokolení už se nezachvívají hrůzou, odporem a hanbou, když slyší o roce 1914. Evropou

se valí znovu vlny papírového heroismu a ve fašistických zemích se mladí lidé s nadšením oddávají vojáckým hrám. Bývalí opravdoví vojáci, kteří prošli frontami, se na ně dívají s pocity rozpačitého, bojácného smutku. Neodporují. Cítí, že vůle k válce je už zase silnější než jejich ustydlá hrůza, nemající tvaru, ani slov. Stará lež se vrací v nových podoběnstvích, nese na křídly ilusí a snů. Je to jako mor. Ze snu o blahu lidstva se rodí kasárenský smrad. Z touhy po štěstí se v řadě zemí ideál mrzutosti mění v krkající chlapství. Valná část lidstva, muži, ženy — podobni dětem — věří v Mikuláše, v čerta, v chlapíka silného, řečnického hlasu a neostýchajícího se užít klacku tam, kde se mu nedostává mravní autority, nebo rozumného, přijatelného důvodu.

Průřez evropského smýšlení, pořízený statistickou metodou a snažící se nenalhávat si idylu o živoucích ideálech lidství, kultury a počestnosti, je pln násilnického svrabu a účelné nečistoty. Není pochyby, že průměrný občan zfašisovaných zemí je dnes už zase stejně schopný dáti se veštvat do válečného běsnění, jako 1914.

Přes to však odzbrojovací konference nezemřela, ač sýčkové prorokovali. Přes to byla v minulých týdnech Ženeva otevřeností diplomatických projevů méně než kdy jindy podobna pustému řečníšti. Přes to Svaz národů, ztrativší Japonce a Němce, získává více, než náhradu za ně — Rusy. Přes všecka zlá znamení doby, lze viděti obrysy nového seskupení, jež samo o sobě už znamená, že válka není na obzoru několika příštích let. Nežli státy vyhmatají břehy nové konstelace, projdeme ovšem obdobím nejistoty, v němž může dojiti k menším konfliktům. Nicméně základní kameny dnešní evropské — i středoevropské — situace nebudou jimi otřeseny. Vůle nepropadnout hysterii a nepoddát se napětím, jež nakonec v Ženevě zvítězila přijetím jednotné, byť i ne příliš praktické resoluce, která odsouvá otázky bezpečnosti a odzbrojení do pozadí a tlačí státy na pole regionálních paktů — tato vůle dává státům lhůtu k přípravě dílčích dohod, jež mohou vésti k praktičtějším důsledkům, než dosavadní generální debaty.

Nová fáze sovětské zahraniční politiky může býti tomuto kvašení dobrým enzymem. Dovedou-li Rusové pomoci zemím, jež aspirují méně na velmocenský prestiž a více na mír a bezpečnost, aby se mohly opíratí též aspoň o dvě z pěti velmocí — Francii a SSSR. — dospějeme do dvou let k oné míře stabilisování poměrů, jichž je třeba k obnově rozviklaných hospodářských a sociálních ústrojí — a k novému rozkvětu konjunktury.

literatura a umění

Otto Rádl:

Osm režisérů hledá film

Filmová Evropa v rýži.

Tvrdit, že se evropskému filmu daří špatně, je neoprávněným optimismem. Po pravdě by bylo spíše na místě říci, že evropský film vůbec neexistuje. Fakt, že se v Evropě postavilo několik ateliérů, že v nich je dohromady zaměstnáno několik tisíc lidí a že z nich ročně vychází několik set výrobků, neopravňuje nás ještě mluvití o evropském filmu. Existují všelijaké filmové továrny a všelijací filmoví obchodníci, ale

tisíc filmových továren by ještě nestačilo na to, udělati z průmyslových a obchodních prvků jediného filmového umělce, stejně jako tisíc továren na rozhlasové přístroje a tisíc jejich časopisů nepřivedlo za patnáct let na svět ještě jediného rozhlasového umělce. Umění rozhlasu neexistuje a evropský film také neexistuje, přes všechno fantastické úsilí a heroickou vůli.

Tvrdit, že se nejlepším evropským režiséřům daří špatně, je růžové přehánění. Bídu evropského filmu usvědčuje nahlavěji než cokoli jiného fakt, že právě ti nejlepší z nich se skoro už nemohou ani udržet na živu. Přímo drastický je případ G. W. Pabsta, jednoho z nejinteligentnějších a nejsvědomitějších evropských filmových tvůrců, od něhož jsme četli právě tento projev:

„Co mám si vlastně počít? Probíjel jsem se, jak se dalo. Po „Kamarádech“ jsem však zůstal šest měsíců bez zaměstnání, po „Královně Atlantidy“ pět měsíců, po „Donu Quijotu“ osmnáct měsíců, a nenaskytl se mi možnost pracovat na dalším filmu. Proč? Protože prostě nemohu přijmouti takové náměty, k nimž jsem nucen. A nejsem v podobné situaci sám, podobné příklady se najdou v Evropě i v Americe. Co dělá Sternberg, King Vidor, Eric Stroheim, Clarence Brown? Sternberg přijel loni do Evropy doufaje, že alespoň zde najde příležitost k práci. Po čtyřech měsících byl nucen vrátit se do Ameriky, pozbyv odvahy, s resignací, že přijme práci na druhořadých produkcích, k nimž je nucen. King Vidor? Podívejte se na jeho poslední filmy. Eric Stroheim? Je poražen a odmítnut všemi firmami Ameriky. Což pak nepodléhá sám René Clair ve volbě svých námětů sterému nátlaku? V Evropě hryže tato nemoc na samé podstatě filmu a zbavuje jej vši životní mízy. Nevidím z toho východiska, dokud nebude film zproštěn jha kapitalismu.

Proto pomyslím nyní ještě spíše než kdykoli dříve na založení obrovské organizace, jež by soustředila diváky všech zemí. Dnes nemůže nikdo z režiséřů uskutečnit jedině dílo nové, odvážné, hluboké, neboť hospodářské postavení filmu ho paralyzuje. Dnes nesmí se zapomenouti na to, že jedině obecnost má skutečný zájem na produkci, na něž je třeba bráti zřetel, že obecnost má moc rozhodovati samo o výrobě filmů. Podobná organizace diváků se mi zdá snadno možná, třebaže nyní Evropa nejví mnoho sympatií pro velká kolektivní hnutí...“

Osmnáct měsíců bez práce — jeden z nejlepších evropských lidí ve filmu, to ukazuje jasněji než cokoli jiného ducha dnešní evropské produkce, uvážíte-li, že Pabst nepracuje o nic dražší, než takoví Viachtěslavové Turžanští se svými „Volhami v plamenech“. Uvážíte-li, že Pabst má za sebou ponuru „Uličku bezradnosti“ s objevem Grety Garbové, že se první odvážil psychoanalytického pokusu s „Tajemstvím jedné duše“, že v „Krisi“ a wedekindovské „Lulu“ podával nejdovážnější příklady ženské psychologie ve filmu, že v „Lásce Anny Neillové“ získával pro film hodnotnou literaturu, že v dramatech „S láskou se nehraje“ a „Deník ztracené“ odvažoval se na sexuální náměty, jichž se ostatní báli, že v „Bílém pekle na Pitz Palu“ objevil žánr velehorského příběhu později tolik ořepávaného, že dovedl udělat i veselohru, jako „Skandál s Evou“ i první velké válečné drama v „Západní frontě 1918“, že v „Žebrácké operě“ udělal jeden z nejduchaplnějších filmů vůbec a v „Kamarádech“ film sociálně a internacionalisticky nejdovážnější, jenž dovedl po přání producentů přinášeti líbivý dekorativism „Atlantidy“, že v „Donu Quijotovi“ udělal jednu z nejinteligentnějších a nejjímavějších filmových ilustrací k literárnímu dílu a ve své sociální komedii „Shora dolů“ ukázal, že dovede vyráběti i filmy laciné — nemůže býti krutější obžaloby nedostatku inteligence evropských producentů než fakt, že muž, jenž prokázal své schopnosti patnácti filmy prvního řádu, zůstává půldruhého roku bez práce. Pabst ujel konečně po dlouhém čekání do Ameriky, vyhlídky tam však nejsou pro něho lepší. Pabst se dívá ostatně pesimisticky na všeobecné podmínky vývoje filmu vůbec:

„Nemění-li se nic, skončí to tím, že obecnost bude filmem docela znechuceno. Dnes je zkolébávají, uspávají, ohlušují, výrobci jsou plni strachu, že by mohlo publikum otevřít

oči na svět jaký je a na pravdivou skutečnost. Filmy, které se obecnostu vnucují, jsou čím dále tím hrozivěji ochuzeny o všechno lidské. Všiml jsem si často, že obecnost ztratilo v důsledku toho dnes již vnímavost pro mnoho jemností, na něž před lety ještě reagovalo. Jeho sensibilita otupěla. Noviny přinášejí zprávy stále sensačnější, co bývalo dříve duchovní událostí, pro to mají dnes sotva deset řádek. Také ve filmu se požaduje, aby emoce byly stále brutálnější. Je třeba dorážeti na diváka, překvapovati ho, strhovati stále prudším pohybem, jako to činí filmy „Scarface“ nebo „Jsem uprchlý trestanec“. Stává se stále nesnadnějším zaústit zájem obecnosti směrem do hloubky. Dnes už film se ani nepokouší o to, vychovávat v lidech lepší jejich stránky, přiváděti je k uvažování o strašlivých problémech, jež nám dnešek klade kamkoli se ohlédneme... Co tedy chcete, abych dělal?

Před podobnou otázkou nestojí však jen emigrant Pabst. Stejně se ptají dnes všichni ostatní, kteří kdysi ve film věřili. V Německu i ve Francii.

Režisér ve Francii se má hůře než milý Bůh.

Ve Francii je situace poměrně nejhorší, poněvadž tu skoro všichni režiséři významnějších jmen vyrůstali ve sladké víře v umělecké poslání filmu, ve věrném oddání artistickým pokusům a beze starosti o konvenční produkci repertoárovou, kterou přenechávali vždycky duchům třetího řádu. Takový Abel Gance, jenž kdysi disponoval miliony ve svých produkcích, je dnes uprostřed bídy, jež ho nutí ke konfesi, při níž máme dojem, že je pokořující i pro kohokoli z nás:

„Protože jsem neměl peníze a měl nemocnou ženu, udělal jsem za čtrnáct dní po druhém filmu „Mater dolorosa“, jehož scenario jsem napsal kdysi v dobách němého filmu za jedinou noc. Vzdálil jsem se produkce: nikdo mne nevolá zpět. Vydal jsem knihu „Prismata“. Myslím, že o ní nikdo neví. Končím tím, že se cítím opuštěn v prostředí, kde bych měl mít přátele. Snad je v tom vina i na mé straně, že nechodím skládati poklony a nechodím do klubů, abych tam tiskl dlaně, které nemám nejmenší chuť tisknouti. Napsal jsem nový film, nenašel jsem však nikoho, kdo by si ho poslechl. A přece se mi zdá, že jsa více hudebník než malíř, mohl bych být ještě něčím užitečný. A přece se mi zdá, že film zabloudil, když se dnes plouží v divadelních močálech: cesta, kterou bych jej vedl se mi zdá daleko lepší. Co však mám dělat? Jít do ciziny? Mám mnoho přátel v Rusku, měl jsem tam dokončit „Napoleoná“, rok 1812, měl jsem tam natočit velký film reportážní. Rozmyslil jsem si však, že bych tu měl jiného zorného úhlu než turistického. Že, mám-li co říci, dovedu to říci lépe v Turaine než na Urálu. Člověk si má jít svou cestou na své půdě.

Toto přiznání své bídy zní přímo tragicky, znáte-li podrobně dráhu Abela Gance, onoho hrdého a náročného režiséra, jenž již roku 1915 zakládá francouzskou produkci, jenž si odbyl období těch nejstarších seriálů jako byla „Barberousse“, jenž již za války „Pásmem smrti“ ukázal velkou režiséřskou osobnost i odvalu k fantastice, jenž stejně „Desátou symfonií“ razil cesty i intimnímu dramatu jako dílem „Zalují“ přinesl první francouzský film válečný, jenž objevil krásu stroje svým „Kolem“, došel vrcholů technických možností, jež se kdy režiséřovi naskytly v „Napoleonu“ a usku-tečnil v něm film, jenž stál osm milionů franků a vynesl jich čtrnáct, režiséra, jenž také bez jeho viny zkomoleným „Koncem světa“ se pustil k maximum toho, co je filmu dovoleno vyjádřiti. Film zkrátka přestal býtí polem pro uplatnění umělcovy náročnosti a velikých cílů.

„Film si hájí jako nepřístupně svatyně svou zvukovou kabinu, své dogmata, svou rutinu. Režisér by musil vpadnouti do těchto míst jako hlučný dobyvatel, musil by rdo usit všechno rutinérství. Odměnou za to je mu, když se isto hodin lopotil pro jeden z minutových objevů příští gramatiky filmové, že mladým se zdají docela přirozenými tato drobná Kolumbova vejce a že se řekne: „To bylo na bile dni, to se dalo vymyslet.“ Nevidím však, že by někdo na to nějak mšlil. Na příklad na ohromný objev roku 1925, na pohybli v o k a m e r u, jež dala docela nový vzhled světu promítaných obrázků. Diskutuje se dnes o poměru divadla a filmu a mání se už pouze délka dialogů, nikoli tato pohyblivost. Což pak kdo pomyslil vůbec na to přenášení zvukové perspektivy? Se zvukem se zachází jako s dubláží obrazu, je vedle něho docela pleonastický.

Zvuk přichází stále s plátna, ačkoliv by se reproduktory daly umístit za divákem, nad ním, kdekoli jinde. Vyzkoušeli a patentovali jsme si s Debriem nový systém umístění amplicionů, jež vyzkoušíme ve filmu, jež patrně natočím: „Loď-fantom“. Zvuk, hlasy a hudba budou tu tryskati se všech konců sálu, porušující rovnováhu a působíce dojem záhadnosti. Má to překvapující účinek.“

„Bylo by možno vyvésti film z jeho dnešní tísně. Ze sta osob, jež potkáte na ulici, chodí pravidelně do kina sotva dvacet. Kdyby se filmy staly věcí uměleckou, navyklo by si tam chodit dalších deset procent. Vedle operetního publika, které je zkrátka jiné, existuje ještě druhé obecenstvo, které se neztotožňuje se vkusem kde kterého pitomce z této planety. K tomu by se však nesměly vyrábět filmy za čtrnáct dní, studio, to jest laboratoř, chrám. Musili bychom mít v atelieru zase kdy zkoušeti, začínati znovu a mýlit se.“

Doba však se ukázala horší, než si Gance představoval: jeho film, jež tu ohlašuje, se nenatáčí. Obchodníci, vyrábějící ve Francii kilometry dialogů, ho nezavolali zpět. Protože náprava nepříjde po dobrém.

Vpád psacích strojů a plnicích per.

René Clair je přesvědčen, že se filmoví obchodníci nikdy po dobrém nedají přinutit k tomu, aby se zaměstnávali uměním. Aby se dalo ve filmu něčeho dosáhnouti, je třeba revolučního převratu celého dosavadního produkčního systému. René Clair prohlásil už několikrát, že evropskému filmu pomůže patrně jen reforma radikální a celé převzetí produkce státem:

„Přede všemi problémy ostatními stojí jeden. Je to problém hospodářský, problém moci finančnickovy. Pokud filmový průmysl a obchodníci budou spočívat na dnešním hospodářském řádu, bude marno očekávat od filmu jiné výsledky, nežli jsou jeho nynější.“

Každý z filmů jeho dvanáctileté kariéry, od drobných obrázků „Paříž spí“ a „Mezihra“ a „Věž“ přes boje s komerční produkcí „Korist vichřice“, „Fantom Moulin Rouge“ a „Neskutečná cesta“, přes jeho objevy labicheovské frašky ve „Slaměném klobouku“ a „Dvou bázlivcích“ představoval urputný zápas s francouzskými finančníky. Pracoval dříve pro ruskou emigrantskou firmu Albatros a pracuje nyní pro německou Tobis, pro niž realizoval všechny své klasické filmy, jako „Pod střechami Paříže“, „Milion“, „Ať žije svoboda“ a „Čtrnáctý červenec“: Je to podivné vysvědčení pro prozíravost francouzských producentů, že teprve letos ve svém „Posledním miliardáři“ pracuje nejnadanější francouzský režisér po prvé pro francouzskou firmu. Francouzský filmový kapitál stal se totiž ještě o něco ztrnulejší, než kterýkoli jiný. Ulpěl na dialogu.

Svědčí o tom nedávný projev Juliána Duviviera, naplněný hořkostí a ironií:

„Pánové, ať vás nebe ochrání před nutností hodnotit filmovou tvorbu ostatních národů: ty seriové výrobky tak dětinské a tak prázdné, že to člověka odzbrojí, výrobky, které se posílají do kin s druhé strany oceánu, ty agresivní filmy, vynikající špatným vkusem, nad nimiž pesá obecenstvo na druhém břehu Rýna. A ke všem dosavadním špatnostem přinesl zvukový film ještě nové. Náhlý a fantastický vzestup mluvených filmů ve Francii zasadil tragickou ránu divadlům. Co se tu mělo stát s dramatickými autory? Venkovské scény byly pozavírány, turné byla zrušena; aby se dramatický autor mohl vyjádřiti, nebo, řekněme to přímo, aby si vydělal na své živobytí, nezbylo mu než několik málo scén pařížských. Z těchto osobních důvodů a bez jakéhokoli uměleckého zájmu se tedy vrhli dramatictí autoři na film.“

Popřeli všechnu minulost tohoto podivuhodného vynálezu, jakým je film. Zapomněli na Forfaiture, na Dětské tváře, na Hráče šachu, Utrpení panny orléanské, Pád domu Usherova, Zaslíbenou zemi, jak mi to náhodou přichází na mysl. Popřeli existenci Zorra, Člověka s jasnými očima, Pikfordové, sester Talmadgeových, Pauliny Fredericové — existovalo to všechno vůbec jedno? Kde jsi bývala, Molly? Charlie Chapline, nejsi jen pouhá legenda? Murnaue, ty jsi opravdu mrtvý, i tvůj Faust i Východ slunce. Mohutnost a vnímavost prvých děl Griffithových, trochu zatrpklý úsměv komedií Raymondona Bernarda, o ničem z toho ti noví autoři neví. Prohlásili: „My jsme autoři. My píšeme náměty. My předsedáme dialogu. Co je nám po tom zbytečném kolečku, po režisérovi? Odstraníme ho. Nebo

lépe: nastoupíme na jeho jméno.“ Co je jim po Dellucovi, po Lherbierovi, po Wienem, po Epsteinovi a po velkolepých dílech, která kdysi uskutečnili. „My jsme autoři, my jsme tvůrci. Nic bez nás...“

Ach, pánové, nepoznáváte ty hlasy? To jsou titíž, co volali včera, že divadlo umírá, že divadlo je mrtvo. Tito páni, kteří dnes vpadají do filmové vrávy, mávajíce nad hlavami psacími stroji jako kyjem a napřahující svá plnicí péra jako oštěpy, oni právě přivedli divadlo do toho žalostného stavu, v němž je dnes. Chtějí obnoviti filmovou tvorbu: co si však přinesli ti páni k výkonu svého povolání? Čeho skutečně dosáhli, co je opravňuje?

Vystihuje to speciální případ francouzské filmové bídy: film je zaplaven dramatickými autory, z nichž zejména Marcel Pagnol vystoupil lomozně na obranu filmů dialogových a pobouřil zastánce optické filmové tradice. Pro film píše dnes Giraudoux, Vildrac, Jeanson, Achard, Gantillon, Machard, Verneuil, a mnoho bohů třetího řádu. Poněvadž se režie jejich filmů omezuje na řízení dialogů, vytlačují poneháhu dřívější filmové režiséry z jejich funkcí, proměňují filmy na „mlýny na slova“, opomíjejí možnost obrazových účinků, suggestivnost optického detailu, neznaří magii skutečného filmového rytmu, neznaří mnohotvárnost jeho různých možností a účinků, nestarají se o evokaci atmosféry výraznými detaily snímků, o možnost volného pohybu v prostoru a času. Není divu, že právě Duvivier nese těžce tento úpadek francouzského filmu a stává se jedním z nejuťocnějších obránců vizuálního filmu: pomáhal raziti jeho zásady již ve svém němém „Zrzkovi“ i ve svém nynějším zvukofilmu, v zolovském zpracování „U štěstí dam“, ukázal skvělé fotografické nápady v „Halo Paříž, zde Berlín“, jež se k nám dostalo teprve tři roky po premiéře, hledal africkou malebnost v „Pěti proklatých gentlemanech“, vytvořil skvělý typ vzorně vyváženého filmu obrazového a dialogického v „Davidu Golderovi“, přemohl fotografickými objevy konvenčnost látky „Malého krále“ a zkusil vnést volnost plenéru do „Korábu Tenacity“, svého nejnovějšího filmu. Duvivier, stálý bojovník za práva optického filmu, bojuje proto energicky proti dialogové manii francouzské produkce a ukazuje na nových amerických filmech, jako je Howardův „Thomas Garner“ nebo Lubičův „Zmatek v ráji“ díla vysoké třídy zásluhou jejich režisérů. Volá: „Páni dramatictí spisovatelé, nezabijte film stejně, jako jste už zabili divadlo...“

Učitel před mořem a žák za ním.

Jedním z těch lidí od divadla, kteří rovněž hledají nový film co největším jeho oddálením od scény, je i divadelník Max Reinhardt, jenž není, což je málo známo, ve filmu nováčkem. Reinhardt debutoval jako filmový režisér již v počátcích velké produkce před válkou filmem „Benátská noc“, fantastickým příběhem, jenž ve všem stál nad svou dobou: svou divokou obrazností a krutým humorem, svým svérázným vylíčením atmosféry a dějem plným pohybu. Byl to poslední velký evropský film před vypuknutím války. Po válce se Reinhardt o film vždycky zajímal, jsa však majitelem pěti divadel v Berlíně, dvou ve Vídni, a jednoho v Salzburku, neměl kdy na filmovou tvorbu. Roku 1928 měl již inscenovati „Zázrak Konnersreuthský“ podle scenaria Hoffmannsthalova, ve hlavních rolích s Lilian Gishovou, Sokolovem a starým Schildkrautem, film, v němž chtěl ukázati protiklad exaltovaného děvčete, nadšeného pro přírodu a pro víru, a komercialisace jejich visí. Ve chvíli, kdy se měl film natáčet, převládla však produkce zvuková, a všechny přípravné práce přišly na zmar. V poslední době zajímal se Reinhardt zejména o inscenaci Langrovy „Periferie“, upustil však od svého projektu, hledaje námět filmovější:

„Chci udělat něco, co má ve filmu váhu. Obyčejně se mi nabízí abych zfilmoval nějakou divadelní hru, kterou jsem již inscenoval: jinými slovy, abych vyfotografoval některou svou divadelní režii.“

Snad by to mělo jakýsi zájem historický, mne to však láká pramálo. Dovedu udělat ve filmu něco jiného. Tím se právě teď zabývám. Film má nesmírné možnosti. Je třeba nalézt pro zvukový a mluvený film nové umělecké formy. Co nejméně slov. Převládání obrazu. Dílo, které je spíše vidět než slyšet... Udělalo se již několik hezkých děl: většinu však zbývá ještě vykonat. A, se již nejlépe, je třeba, aby konečně přišel člověk, jenž by byl skutečným filmovým autorem. Autor, jenž by nám, režisérům, přinesl takovou látku, jakou potřebujeme. Jak je to možné, že od těch dob, co film existuje, se dosud nevytvořila tradice, škola, estetika filmových spisovatelů?"

Je to stále týž hlas: volání po umění specificky filmovém, věty, které opakují stejně osobnosti filmové jako divadelní. Estetická ignorance a ztrnulá tradičnost filmových výrobců však nutí film do paradoxní situace: umění, které moderností a živostí své techniky předstihuje na míle možnosti divadelní reprodukce, je svíráno do pout staré výrazové techniky jevištní. Reinhardt, jeden z posledních sloupů evropského divadla, to postihuje velmi dobře:

„Film nemá co dělat s divadlem. Jsou to dvě umění tak rozdílná, jak jen možno. Film býval a bude vždycky především obrazem: v tom je jeho velikost a síla. Divadlo však nebylo ruinováno kinem. Kinu se dnes dává přednost před divadlem, protože pro tyto chvíle neobsahuje divadlo ani nic pravdivého, ani velkého. Za dnešního stavu věcí vyhovuje film našim potřebám daleko spíše, nežli divadlo: film je moderní, je dnešní...“

Zatím však jeho bývalý žák a jeden z nejobratnějších filmových režisérů na světě se nebojí vynálezu slov znějících s plátna. Pro Arnošta Lubiče neskýtal zvuk ve filmu od jeho debutu nijakých obtíží:

„Objeví-li se vynález takového významu, jako mluvený film, mohou jej potíratí jedině hlupáci. Vynález je fakt, jemuž je třeba se přizpůsobiti. Mluvený film existuje: bylo by nesmyslným proti němu polemizovati nebo potíratí jej. Technici musí naopak spojit své úsilí s úsilím vynálezců, aby došli v novém vynálezu největší mechanické dokonalosti. A režisér musí dbát na to, aby dialog nezaujímá v jeho díle než dost podřadné místo, které mu přísluší. Dialog nesmí nikdy být cílem filmu: musí být sevřen v rámci vizuálního děje. Optická složka představuje základnu filmu: dialog nemůže nikdy nahradit fotografii.“

Lubič je však z těch šťastných povah, u nichž se problémy řeší samy a z těch tvůrců, kteří mají neobyčejný čich pro to, co právě půjde. On těsně po válce dovedl udělati epochu filmy kostymními, jako „Carmen“, „Madame Dubarry“, „Žena faraonova“, „Zklamání“, „Divoká kočka“, nebo „Plamen“, on vycítil bezpečně, kdy přijde vlna společenských komedií v „Rositě“, „Manželství v kruhu“, „Třech ženách“, „Zapovězeném ráji“, „Ústřicové princezně“, „Líbej mne dál“ a ve skvělém „Vějíři lady Windermerové“, on po krátké mezihře „Taková je Paříž“ se „Starým Heidelbergem“, s „Patriotem“ a s „Králem Berniny“ se dovedl rychle orientovati o potřebách nové produkce zvukové. „Přehledka lásky“ je stejně technicky virtuózní jako „Monte Carlo“, „Kouzlo valčíku“, jako „Hodinu s tebou“, a po dvou činohrách „Muž, jehož jsem zabil“ a „Kdybych měl milion“ je už zase Lubič ve svém, vtípem sršícím „Zmatku v ráji“, v poslední „Serenádě ve třech“ na vrcholu dnešní techniky.

Lubič stojí se svými díly v klasickém středu mezi dvěma extrémey: převládajícího obrazu a převládajícího dialogu. Staví se proti svévolným snahám o chtěné fotogenické efekty stejně odmítavě. Praví, že dobrý fotograf dnes může s kamerou dělati, cokoli se mu zlíbí, že mu proto režisér musí klásti dosti těsné hráze: fotografický přístroj přece není než prostředkem k cíli. Je to vzácný nástroj, není si však sám účelem; proto Lubič nedovoluje technice, aby v jeho filmech nabyla převahy nad obsahem. „Obecnostvo nechodí do kina, aby tu přihlíželo fotografickým eskamotážím. Při tom má však Lubič důvěru v technický rozvoj budoucnosti: věří, že přenos filmů radiem nás čeká

již co nevidět přede dveřmi, a že je to věc docela přirozená, k níž vývojová linie musí nutně dospěti. Nebude to však revoluce, která by zničila všechno, čeho se film dosud dopracoval; stejně, jako nyní lidé chodí na koncerty, naslouchají rozhlasovým jejich přenosům, tak se bude přistě choditi buď do kin, nebo přihlížeti programům doma, pomocí svého přístroje. U virtuosa s uměleckým cítěním, jako jím je Arnošt Lubič, se prostě každý nový technický pokrok samičinně včleňuje do tvůrčího procesu se svými možnostmi a nepůsobí krizi.

Takových tvůrčích duchů, u nichž technika nikdy nepředstavuje protiklad ducha, je v Americe více: Typickými příklady jsou Mamoulian a nyní v Anglii aklimatisovaný Korda.

Dva praví Američané: z Ruska a Maďarska.

Rouben Mamoulian patří také k oněm neúnávným hledačům filmové formy, kteří nás orientují o slohovém zápase dnešního filmu. Byl znám jako divadelní režisér v Rusku, upozornil na sebe o'neillovskými inscenacemi v newyorské Theatre Guild, dostal se bez boje do Hollywoodu k inscenaci „Potlesku“, v gangsterovských „Ulicích velkoměsta“ se již ukázal mistrem opto-fonetických objevů, v stewensonovském „Dobrodružství dra Jekylla a pana Hyda“ spojil fantastičnost s psychologií, aby v „Love me tonight“ náhle obrátil k operetní virtuositě. Mamoulian stává se nejhledanějším režisérem velkých hereček: po „Písni s písní“ s Marlenou Dietrichovou inscenuje „Královnu Kristínu“ s Grétou Garbovou a „Vzkříšení“ s Annou Stenovou. K nedávné premiéře svého velkého historického filmu o švédské královně napsal:

„Mám už filmového divadla po krk a všech těch příběhů, které se nám teď vnučují. Mám hluboký zájem o dobrou divadelní hru, ale nemohu ji snést než na scéně nebo v knize při četbě. Na plátně platí jen jedno: pohyblivé obrazy, a nikoli krásné fráze. Věřím pevně, že tato obě umění, divadlo a film se záhy od sebe co nejzásadněji odliší. Proto jsem se ve svém filmu také v tomto smyslu snažil rozvinouti ryze filmový rytmus, jenž stoupá v crescendo.“

Tento film je také příkladem poměru dnešního díla k historické věrnosti. Dělalí jsme vědomě některé typické ústupky vkusu diváků a odchyliili jsme se od historické pravdy. /Období švédských dějin, v němž se film odehrává, je z nejméně dekorativních; i zkrášlili jsme poněkud kostymy a interiéry. Vyhnuli jsme se groteskním účinkům tím, že jsme změnili stříh vlasů a mužské účesy, stejně jako příliš těžkopádný tvar šatů, často bizarních. Vyvrcholili jsme příběh okamžikem královniny abdikace, ačkoliv ve skutečnosti teprve touto chvílí, kdy se pustila do svých dobrodružných poutí, začíná její román být skutečným románem. A doplnili jsme předpoklad, že se vzdala trůnu pro cizince. Kromě těchto úmyslných odchylek jsme se drželi historie. Nechtěli jsme udělat imitaci žánru, jenž už dosáhl úspěchu: tento film se neměl stát ani filmovou revuí, ani legendou pro děti, ani zvonivým příběhem rytířským s kordy a šermy.“

Vidíme, že se Mamoulian bez mučení přiznává ke všemu, na čem si ve všeobecných dějinách středoškolský vzdělaný referent mohl pochutnati v břitké kritice. To je typické pro americký poměr k historii i k filmu, jenž se nejdokonaleji manifestoval v nejdokonalejším kostymním filmu poslední doby, v „Soukromém životě Jindřicha VIII.“. Jeho režisér, Alexander Korda, o tomto filmu praví:

„Obyčejně se mi říká, že jsem s filmem „Šest žen Jindřicha VIII.“ zahájil cyklus kostymních filmů, jichž bude stále přibývat. Nemám nejmenšího zájmu na výrobě cyklů, a jestliže snad Jindřich VIII. dal podnět k pomíjející módě, stejně jako to bylo s filmem gangsterským nebo s dobrodružstvími novinových reportérů, pak nemám nač býti hrd. Zdá se mi spíše, že to nejsou ani tak pokusy rehabilitovati žánr historických obrazů, nýbrž že za tím vězí jen pokus dostihnouti podobného finančního úspěchu. Myslím, že tento film prostě dokázal, že názor filmových výrobců o tom, že historický film nemůže přinést úspěch finanční, je pouhou pověrou. Nedokázali jsme, že historický film musí vydělávati peníze, nýbrž pouze to, že nemusí býti odstrašujícím.“

Když jsem filmoval Jindřicha, neměl jsem v úmyslu pranic nikomu z ostatních výrobců dokazovat. Měl jsem zájem jenom o jednu věc: udělati tento film, tak, jak jsem si přál jej udělati. Kde kdo si myslí, že jsme si v naší společnosti London Films řekli:

— Teď se pustíme jednou do nějakého historického filmu. —

To nás ani nenapadlo. Zdálo se nám, že by se dal udělati dobrý film o Jindřichu VIII. Pustili jsme se do něho a udělali jsme jej. Historický kostým o sobě na nás nepůsobil tak ani onak, a to vyjadřuje vůbec můj všeobecný názor o kostymech. Neskýtá ani žádnou výhodu, ani překážku. Znesnadňuje výrobu filmu po některých stránkách. Působí naproti tomu i tak, že se jiné věci stanou snadnější a líbivější. Rozhodne-li se divák zajít na film Garbové nebo Dietrichové, Bergnerové nebo Laughtona, již patří k jeho oblíbeným hercům, a zjistí-li, že vystupují tentokrát v historickém kostymu, nemá to nejmenšího vlivu na rozhodnutí jít do kina. Viděl-li Garbovou jako ruskou tanečnici, nepohněvá ho nikterak podívatí se na ni jako na švédskou královnu. Jestliže někdo viděl Henryho Laughtona v dlouhých kalhotách a kníru v „Bílé ženě“, neodradí ho patrně krátké nohavice ani plnovous, aby se nepodíval na Jindřicha VIII.

Rekl bych, že povšimne-li si obecenstvo pět minut po začátku představení, že se dívá vlastně na kostymní film historický, pak má před sebou špatný film. Je-li správná atmosféra, charakteristika i úbor, akceptuje je každý normální člověk během několika minut a bude se z filmu těšit. Myslí-li však na to, že jednotlivé postavy jsou „oblečeny“, pak je tím vinen film. Nepodařilo se mu vyvolat ilusi. Někdo se mne ptal při natáčení filmu, proč přibíjím důvěru v sebe a vyhazuji peníze za své filmy výrobou historického filmu. Stalo se to prostě náhodou. Zapomíná se leckdy na to, že jsem začal svou kariéru v britském filmu dvěma od základu moderními filmy: „Zkouška na svatbu“ a „Služba pro dámy“.

Pouštím-li se do dalších historických filmů, má to prostě jediný důvod, že jsem našel náměty, které bych rád zfilmoval: že jsou kostymní, to je na nich podřadné. Kdyby mi někdo našel lepší látku nebo lákavější thema pro film s Douglasem Fairbanksem, než „Soukromý život Dona Juana“, který nyní filmuji, nebyli bychom se ani okamžik starali o to, v kterém století se odehrává jeho děj. Také s Mauricem Chevalierem natočím první film v kostymu. Proč? Protože obsahuje roli, již máme za mimořádně příznivou pro Chevaliera; protože si myslíme, že z toho bude dobrý film; nemáme však naprosto v první řadě zájem o to, jak bude Chevalier oblečen. Jeden z našich dalších filmů bude „Sen“ podle románu H. G. Wellsa, jenž se odehrává v daleké budoucnosti. Sotva kdo by mohl říci, že se specialisuji na historické kostymy.

Slyšíme z těchto vět mluvití typického amerického režiséra: nic na věci nemění, že Alexander Korda je původem Maďar a že tyto věci právě píše z Anglie; ráz jeho tvorby vtiskla léta hollywoodská, třebaže filmoval střídavě v Budapešti, Vídni, Římě, Berlíně a také v Paříži a Londýně. Korda už není režisérem oněch společenských příběhů, jako byl pro Ufu zhotovený „Tanečník mé ženy“, je zase tam, kde stanul u Foxe svým „Soukromým životem Heleny Trojské“ již před sedmi lety, u mírně parodisticky pojatého historického příběhu. Nezanechal stopy ani „Láska a ďábel“, ani „Výkřik“, ani „Její soukromý život“, „Žena všude“, „Princezna a klem-pír“, ani „Reservováno pro dámy“, jak se jmenují jeho ostatní hollywoodské filmy, ani jeho dvě hezká pařížská díla: „Malajský šíp“ podle Pagnola, a „Levý břeh“ ho nevyzvedly nad úroveň velice dobrého průměru. Teprve „Dáma od Maxima“ spojuje americkou opulenci s evropskou ironií, stejně jako dnes už klasický „Jindřich VIII.“, po nichž přijde na řadu v podobném žánru „Soukromý život Dona Juana“ a exotická „Cesta po Kongu“. V nich Korda zaujímá typicky americké stanovisko k historii, nezatežkané historickými reminiscencemi ani všeobecným vzděláním: historie stejně jako exotika je pro něho totéž, jako hezcí a malebnější přítomnost, v níž se řeší problémy co nejsoučasnější:

„Bylo by však hloupé ode mne, kdybych chtěl tvrdit, že pracovat s historickými kostymy do sebe nemá nic lákavého pro režiséra. Mám rád kostymy, protože zvyšují estetický účinek příběhu. Zejména muži vypadají desetkrát lépe v pestřejších kostymech starých dob. Tato možnost využití dekorativní krásy však představuje současně i nebezpečí historických filmů. Kostymní film je od počátku odsouzen, odvislí-li jeho účinek od vnějšíkové nádhery. Přináseti oslnivé scény je snadné, neznamenají však, že by byly už tím také zábavné

nebo dramatické. Z historické látky může se stát filmová podívaná pouze tehdy, dosáhneme-li, aby diváci co nejrychleji zapomeněli, že námět je z minulosti. Dvě velká tajemství režie historického filmu se jmenují: atmosféra a intimita.

Úvodní výstupy historického filmu musejí přenést diváka ihned do atmosféry doby. Toho se nedosáhne přesně autentickými kostymy, je to otázka o mnoho jemnější. Je to tvůrčí čin slovní a obrazovou suggestí vyvolat představu celého uzavřeného světa, představu tak realistickou a přesvědčivou, že diváci jdou bez váhání a upřímně s sebou. Potřebou intimity míním probuzení pocitu v divákovi, že přes rozdíl času a okolí jsou ti lidé ve filmu navlas takoví jako vy nebo já. Jestliže se režisér pustí do filmu o člověku, o němž průměrný divák ví jen průměrně tolik, že jeho jméno stojí v historických knížkách, je jeho prvním úkolem, aby v nás probudil pocit, že teď tu máme osobu z masa a krve, jež chodí a mluví, má chuť k jídlu a své rozmary, zkrátka jedním slovem: osobitost.

Nemyslím, že historická přesnost má nějaký význam. Jak jí ostatně dosáhnouti? Kde se jí dobrati? Zprávy o nejpopulárnějších osobách historie bývají protichůdné. Jaký má význam, jestliže nám kritikové vytýkali, že v „Šesti ženách Jindřicha VIII.“ odbočujeme od toho, co oni mají za všeobecně přijatá fakta o tomto muži a jeho době? Budete snad vytýkat „Těm mušketýrům“ Dumasovým nepřesnost, jestliže naplnil svou knihu reálnými postavami a reálnými událostmi? I Cyrano de Bergerac byl skutečnou osobností, a drama Rostandovo se neváže úzkostlivě na historickou pravdu. A přece jsem ještě nikdy neslyšel, že by se mu to vytýkalo.

Vyhlídky spíše červené než růžové.

V těchto snesených projevech několika z nejvýznamnějších osobností režisérských, jež byly proslaveny všechny v poslední době, třebaže při různých okolnostech a na různých místech, poznáváme dokonale dnešní situaci filmového umění: nezaměstnanost nejlepších tvůrců, omrzelost diváků věčnou šablonou, strach výrobců před aktualitou a skutečností, nedostatek lidského obsahu, pohodlné ustrnutí filmové techniky na reprodukci divadelních dialogů, nechť k experimentu, nezdravou nadvládu kapitalisty i po stránce umělecké, opuštění tradice fotogenické techniky, otázky historických filmů. Není to radostné resumé.

Film přestal být světový a začal živořit. Německý film se zahladil sám: je rozvrácen finančně, ztratil své nejlepší lidi, ztratil svá odbytiště; brak, jenž se do nedávna z Německa ještě vyvážel, se dnes už neudrží ani na svých posledních pozicích; ve Švédsku jej právě odstraňuje programní bojkot socialistů. Francie upustila od filmové výroby vůbec a místo filmů počala fotografovat ročně nějaké půlstovky svých divadelních her. V Anglii se natáčí stejným způsobem nějaká stovka bezvýznamných frašek a operet, vedle nichž americká London-Film udělá s Kordou, Fairbanksem, Chevalierem a Laughtonem tři, čtyři skutečné filmy. O španělské produkci se nedá mluvit; Italům se nepodařilo ani nejkrásnějšími hesly ani nejbohatšími subvencemi vydupatí ze země národní produkci, Polsko a Švédsko vyrábějí špatně, Belgie, Švýcarsko, Holandsko, baltické státy, Rumunsko, Bulharsko, Jugoslavie a Řecko nevyrábějí vůbec, Rakousko a Uhry svou maličkou produkcí nepadají na váhu.

Český film se nedostal ještě ani o krok přes svůj jediný úspěch, jenž se jmenoval „Před maturitou“. Od té doby nebylo vyrobeno vůbec nic, přes všechny statistické číslice, jež se nám snaží nalhati národní produkci. Pokud se bude vyrábět pro našich sotva tisíc kin, nemůžeme mít skutečných děl. Snad bude i přes to několik obchodníků mírně prosperovat, tím že budou vykořisťovat svůj jazykový monopol na účet kin. Skutečný český film však může existovati jenom tehdy, bude-li světový, tak jako byl kdysi švédský,

Příchod mluveného filmu mohl se stát úžasným prostředkem mezinárodního sblížení, kdyby byl nastal o osm let dříve. Filmy počaly mluvití všemi jazyky světa teprve ve chvíli, kdy vlna mezinárodního sbratřování a záplava lásky všech národů ke všem ostat-

ním už počala definitivně opadati. Když po okamžiku poválečné prosperity, když po desetiletí hospodářského rozkvětu nastaly zase normální poměry kapitalistického systému, tak zvaná „krise“, v této době už nebylo možno se dívat na film s naivním idealismem jako na prostředek mírové a lidské propagandy. V té době bezohledného hospodářského rvání se o každý halěr devisových hodnot nemohl už zase film býti nic jiného, než zboží. Ztratit rázem všechny hodnoty ideové. Mluvený film neměl kdy státi se uměním snad pro nějaké své vnitřní překážky: nestal se jím z důvodů hospodářských.

Film musí býti buď světový, nebo nebýti vůbec. Film vznikl a rozrostl se v takovém stadiu internacionality, za takového stupně rozvoje mezinárodní hospodářské volnosti, že prostě nemůže existovati na zeměkouli, rozparcelované na malíčká území křechovitých hospodářských autarkismů. Film musil zaniknouti. Nezašel na techniku zvuku a mluvených dialogů, jak mnozí říkají. Zanikl o dvě léta později vlivem strašlivé evropské hospodářské války všech proti všem, která se nazývá mírem. Těch několik zbývajících stop po mezinárodním filmu podaří se patrně úspěšně a naráz odstraniti v té chvíli, kdy nynější neupřímný a záludný způsob celních bitev mezi národy bude nahrazen válečnými prostředky vhodnějšími, účinnějšími a specialisovanějšími.

sport a hry

Red. Josef Laufer:

Retrospektiva od mikrofonu

Footballové mistrovství světa v Itálii.

V krátké, teprve osmileté historii sportovního rozhlasu československého nebylo dosud reportáží, které by se byly těšily tak značné publicitě, jako serie našich přenosů z fotbalového mistrovství světa v Itálii. Nepřísluší mi, jako reportéru, abych zkoumal příčiny úspěchu, který tyto přenosy docílily, rád však vyhovuji přání, vyslovenému redakcí „Prítomnosti“, abych jejím čtenářům načrtl obrázek italských událostí pohledem od mikrofonu zpět.

Není zde, bohužel, dosti místa, pro vylíčení všech obtíží, jež musil náš rozhlas překonat, než po technické, právní a jiných stránkách si zabezpečil vysílání zápasů československého mužstva v Itálii. Ačkoliv pořadatelé tohoto velkolepého podniku původně nabízeli cizím rozhlasovým společnostem přenosy bez nároku na jakoukoliv náhradu, ohlásily necelých čtrnáct dní před začátkem turnaje požadavek 10.000 lir za vysílání jednoho zápasu, nehledě k dalším poplatkům za místní a meziměstské telefonní linky atd. Zahájeno proto spěšné jednání o snížení těchto přemrštěných požadavků, které by byly pro československý rozhlas při čtyřech přenosech znamenaly vydání statisícová. Věc vyřízena na konec uspokojivě, a tak dostal reportér rozkaz, aby se vypravil do Itálie.

Zatím jenom do Terstu, kde se v neděli, 27. května, konal první zápas Československa s Rumunskem. Na výsledku tohoto utkání závisela možnost dalších přenosů z Itálie: porážka v Terstu znamenala konec československé účasti na světovém mistrovství, konec zájmu o tento podnik u nás doma a tím přirozeně i konec reportáží. Jel tedy hlasatel do Itálie, nevěda, zůstane-li tam tři dny nebo, jak tomu na konec bylo, tři týdny. To byla potíž prvá.

Další se brzy objevily. „Kam postavíte mikrofon, signori?“, tázal jsem se technických inženýrů italského rozhlasu v Terstu. „Kam jinam, než na střechu tribuny!“ zněla od-

pověď. „Musíte ovšem podepsati revers, kterým zbavujete správu stadionu odpovědnosti za případný váš úraz!“ Podepsal jsem, vyšplhal jsem se na střechu a seznal, že zapomněli jsme na smlouvu se svatým Petrem. Ten, nechtěje nás snad zdeptati počasím italským, poslal na Terst bůru, vanoucí mrazivým severákem rychlostí asi 55 km v hodině. Na ploché střeše tribuny byli jsme vystaveni krutému víchru bez jakéhokoli krytu, a tak jsme v poslední květnovou neděli promrzli v Itálii až hanba. Ačkoliv stojan a mikrofon neposkytovaly větru téměř odporu, přece jimi lomcoval tak, že operatér a hlasatel mikrofon sotva udrželi. Trvalý hukot a pískot, který posluchači po dobu reportáže proklínali, byl nejlepším dokladem prudké bůry.

Terstský přenos byl zajímavým také proto, že věrně tlumočil náladu v hledišti, které nebylo nikterak příznivě nakloněno Čechoslovákům. Náš soupeř, Rumunsko, těšil se mnohem větším sympatiím, a dlouho to trvalo, než skvělé výkony Pláničkovy a jiných došly uznání zaujatých diváků.

Lépe tomu bylo v naší druhé etapě, v Turině, kde Čechoslováci po svém vítězství nad Rumunskem absolvovali druhý zápas se Švýcary. Rozhlas nemohl zařadit vysílání z Turina do svých programů, které se tisknou deset dní předem, neboť přenos z Turina předpokládal vítězství našich v Terstu. To už také věděli naši posluchači, neboť při závěru terstské reportáže mohl jsem jim radostně říci: „Na shledanou ve čtvrtek při přenosu z Turina!“ Také italský rozhlas byl požádán našim teprve po nedělním zápasu v Terstu o linky, kabely a veškerou technickou pomoc k vysílání druhého matche z Turina.

Odtamtud to klapalo znamenitě. Když před necelými dvěma roky budovala Itálie svůj jedinečný stadion Mussolini v Turině, zařídil si tam italský rozhlas (EIAR.) vlastním nákladem dvě přepychové kabiny pro hlasatele, příslušné místnosti pro technický personál atd., takže o přenos našeho utkání s reprezentantů helvétského kříže bylo co nejlépe postaráno. A nebyl to snad po technické stránce lehký úkol. Zatím, co terstský match si vysílaly rozhlasové společnosti československá a rumunská, přirozeně, že dvěma hlasateli, byli v Turině reportéři čtyři. Švýcaři měli totiž o zápas s námi takový zájem, že jeho průběh vysílali třemi hlasateli, třemi mikrofony, ve třech jazycích: největší jejich stanice, Beromünster, a několik podružných stanic, měly reportáž německou, západní Švýcarsko (Sottens, Ženeva) francouzskou a Monte Ceneri italskou. K tomu ještě přistoupil rozhlas československý. Měli tedy Italové se svými hosty-reportéry hodně práce, nehledě k tomu, že téhož dne si vysílali pro sebe z Říma zápas Itálie—Španělsko a řadu dalších matchů z Milána, Neapole atd.

V Turině naši porazili Švýcary 3:2, v Turině byla u našeho mikrofonu po prvé ražena slova: „Vedeme!“, „zlatý Plánička“, „naši zlatí hoši“ atd., jež se stala okřídlenými slovy po vlastech československých. Vítězství nad Švýcary znamenalo také postup v soutěži a cestu do Říma.

Ve čtvrtek, 31. května pozdě odpoledne, skončilo se vysílání z Turina, během následujících 48 hodin musilo býti zařízeno všechno, co jsme potřebovali k přenosu dalšího zápasu Československa s Německem z Říma v neděli 3. června. Zařízeno to také bylo.

Dalo to sice v Římě, kde na stadionu Nazionale nemají permanentního zařízení pro rozhlas jako v Turině, hodně běhání, ale v neděli v poledne při poslední zkoušce vše klapalo, dokonce i ta československá státní hymna, která pak odpoledne — neklapala. Pro reportéra urobili tam prkennou budku, umístili ji na posledních stupních tribuny, pod střechou, s dobrým rozhledem na hřiště a na čestnou loži, kde zápasu předsedal Duce Mussolini.

Když přesně, jak byl ohlášen, minutu před začátkem zápasu přijel, dostalo se mu nadšeného uvítání, z reproduktorů zněla „Giovinezza“, předčasně ukončená, když se na protější straně u vchodu na hřiště objevili naši borci. Zahrána československá hymna, ale právě, když doznívalo „Kde domov můj“, ukázali se Němci. Československou hymnu přerušili a zahráli „Deutschlandlied“, nikoliv však celou, poněvadž se jim zdál obřad příliš dlouhým. A píseň „Horst Wessel“, která dnes tvoří oficiální součást říšské státní hymny, nehráli vůbec.

Proč o tom píšete? Poněvadž u nás doma málokdo pochopil, že byla zkrácena nejen československá, ale také německá a před tím již italská hymna. A počal se přival protestů, telefonických, telegrafických, písemných, tiskem, a když přijeli první účastníci finale, také protestů ústních. Italové se omlouvali, když si naši stěžovali do tohoto nedopatření. Vykládali nám, že hrají hymny vždy pouze symbolicky, náznakem, několika takty, aby nezdržovali zbytečně začátek vlastního zápasu. Na výslovnou naši žádost (zakročiti musil nejen čsl. vyslanec v Římě, vůdcové výpravy, reportér čsl. rozhlasu) však slíbili pro finale nápravu a slib svůj dodrželi. V kasárnách nacvičila hudba fašistické milice celou československou hymnu a při nástupu našeho mužstva a při rozdělení cen ji také bezvadně zahrála. Škoda jen, že pro poruchu kabelového vedení v Udine byl zapnut náš mikrofon v Římě teprve po skončeném nástupu, takže posluchači doma hymnu před zápasem neslyšeli.

Vysílání římského finale bylo, smí-li reportér na sebe žálovati, nejtěžším úkolem, který mu dosud uložili. Zápas vysílali Italové, Němci, celá Jižní Amerika (dvěma hlasateli, Argentincem a Brasiániem) a Čechoslováci. Zřízeny proto cizím hlasatelům další budky, hermeticky uzavřené, aby se vzájemně nerušily. Reportér musil mluvit ve stoje v budce, která neměla přívodu čerstvého vzduchu. Dveří nesměl otevřít, jelikož by pekelný hluk hlediště a tribuny vše přehlušil. A ke všemu ještě skončil se zápas po devadesáti minutách hry (plus deset minut přestávky, po kterou jsem v reportáži pokračoval) nerozhodně, takže musil býti prodloužen. Přenos trval tedy plných 140 minut. Selhání hlasu ke konci matche nebylo snad zaviněno tím, že hlasatel podlehl dojmům a depresi, nýbrž spíše nedostatkem čistého vzduchu k dýchání. To, „kž by už byl konec“, znamenalo nejen přání, aby posluchači a reportér nebyli již napínáni, nýbrž bylo to také volání z podzemí na světlo a vzduch boží po vydechnutí...

Než vše na světě má svůj konec, a tak, když maomocně jsem ze své cely přihlížel, jak dole pode mnou hoši svůj perný boj musí prohrát, poněvadž nejen Osud, ale také Italové, a, bohužel, i ten, jenž měl býti neutrálem, tomu chtěli, dobíhaly ručičky mých stopek 120. minutu římského finale a skončil se zápas, v němž Čechoslováci, ač formálně poraženi, dobyli jednoho ze svých největších vítězství na poli sportovním.

Smím snad dodat, že zadostiučinění pocítil také sportovní hlasatel československého rozhlasu, který se ze svých skromných sil snažil, aby posluchačům ve vzdálené vlasti podal vždy co nejvěrnější obrázek bojů, jež naši borci v Itálii s Rumuny, Švýcary, Němci a Italy svedli. Upozornil-li svými reportážemi na tělesnou výchovu a sport také příslušníky

oněch vrstev, které dosud sportovce přezíraly, a prospěli-li tak ideálu zdatnosti našeho národa, bude jeho zadostiučinění tím větší.

dopisy

Parlament se nenapravuje

Pane redaktore!

Ve 25. čísle „Přítomnosti“ čtu ve zprávě „Parlament se nenapravuje“ výtku parlamentu, že se nezmínil o uznání Ruska. „Mohlo se čekat, že se o tom v parlamentě bude mluvit. Mluvit, třeba ještě ministr zahraničí neměl příležitosti podat o věci výklad. Parlament však mlčel.“

Dovolují si upozornit, že pan Trs. není správně informován. K parlamentu patří také senát. Ten se sešel po navázání normálních styků s Ruskem po prvé 13. t. m. Hned v této první schůzi senátu mluvil jsem jménem klubu sociálnědemokratických senátorů při jednání o dodatku ke smlouvě s Francií o uznání Ruska.

Není vinou ani mojí ani parlamentu, že se tisku o jednání parlamentu dostává kusých zpráv, takže pan Trs. nebyl informován o tom, že parlament nemlčel.

V dokonalé úctě

senátor Ing. Winter

Střední a vysoké školy

Vážený pane redaktore,

v 25. čísle Přítomnosti zaznamenal pan M. P. (v článku „Věda na mizině“) úsudek některých vysokoškolských profesorů o posluchačích, jichž „bídnou úroveň“ kladou za vinu střední škole. Že střední škola obviňuje školu národní, škola vysoká školu střední a konečně zaměstnavatelé akademicky vzdělaných lidí vysoké školy z nedostatečné přípravy absolventů, je zjev běžný a pokud není obvinění podloženo objektivním zkoumáním a statistickými daty, celkem málo významný. Nechci proto také rozhodovati o oprávněnosti výtek činěných škole střední, jen bych p. pisatele upozornil, že v jednom se podstatně mylí, když totiž domnělý neúspěch střední školy prohlašuje „nepochybně“ za „krach našich středoškolských reforem“. Soustavná reforma střední školy byla doopravdy zahájena v r. 1930 a ježto se zavádí postupem, přelila se v letošním roce teprve do tř. IV. a V., takže dnešních vysokoškolských posluchačů se ještě ani nedotkla. Ti jsou ještě absolventy školy nereformované a je-li tu nějaký „krach“, byl by to krach starých vyučovacích metod, které zlepšiti má právě za úkol středoškolská reforma nyní prováděná. Je ovšem ve středním školství novota, která zasáhla také již několik ročníků dnešních posluchačů vysokých škol, totiž nová úprava zkoušek dospělosti. Při ní se hledělo právě na to, aby se lépe než dosud mohla posouditi myšlenková samostatnost abiturientova — to má význam právě pro školy vysoké — a mimo to byla odstraněna t. zv. dospělost většinou hlasů, čímž se úroveň absolventů střední školy mohla jen zvýšiti.

S prosbou, abyste těmto rádkům poskytl místa ve svém listě, jsem Vám v úplné úctě oddaný

B. Bydžovský.

V Praze dne 22. července 1934.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

26

Fráňa Šrámek:

VEČER*

*Přetiché ruce modřínů
a tišší ještě tvář,
v těch tichých rukách spočinu
a zahledím se v tvář:*

*Co bylo, už se jenom zdá,
co zdálo se, je blíž,
nějaké jméno zapadá,
že bylo tvé, zda víš?*

*Nějaké tváře, už jen z par,
pak odvanutý dým.
Ten dým má schnoucí slzy tvar
a rozplynem se s ním.*

* Ze sbírky „Básně“.

POZNÁMKY

DENNÍ TISK O SLOVNÍKU VÁŠA - TRÁVNÍČEK

České Slovo:

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO.

Slovník jazyka českého, jehož první šestnáctistránkový sešit vydalo právě nakladatelství Fr. Borového, bude dojísta u nás všeobecně uvítán radostnou vděčností. Poliboval si i náš pan prezident, že bude teď konečně přece mít na psacím stole příruční pokladnici naší mateřštiny, jak si vždycky přál: „Musí se dobře česky mluvit, aby se dobře česky myslelo“, což lze říci vždy také opačně. Vydání slovníku bylo předzvěstováno v Lidových novinách článkem dr. Karla Čapka, jenž důrazně promluvil o jeho potřebnosti, ale ovšem České Slovo smí snad k tomu připomenout, že podobný důtklivý článek přineslo už před několika lety a že

Počátky československé církve. Starý, prastarý to zápas o znárodnění církve, a když jej český národ, zbaven vnějšího nátlaku, konečně mohl vyhrát, nenalézá k tomu v sobě už dost náboženské horoucnosti. Jednak chce dožít ve svých zvycích, jednak se více zajímá o jiné věci. Snad také vůdcové nové církve mu připadají příliš lidští: jejich zoufalý boj o zrušení celibátu příliš odhaluje jejich lidskou křehkost. A ačkoliv lid dovede snad na ně pohlížet i se sympatiemi, sotva si tak představuje strhující zakladatele nábožensví nového. Zda se tiho úpící kněží, zoufale volající po svém právu přirozeném, nezbaovali v jeho očích vznešenosti, ačkoliv jich litoval? Československá církev nepotkala se ani s takovými sympatiemi ani s takovým úspěchem, v jaké doufala. Bolelo jí, že autoritativní osoby neváhaly ihned po jejím ustavení vyslovit se proti ní. Učinili tak zejména dva přední historikové, Pekař a Šusta, obávající se oslabení státu, jež by mohlo vyjít z náboženského boje. Profesor Pekař napsal svou kritiku už 13. ledna. „Nová církev“, psal, „může vyvrátit jeden ze sloupů naší síly, t. j. náboženský mr v zemi.“

(Ferd. Peroutka: Budování státu.)

jeho vývoje i výzvy byly tehdy ve veřejném tisku opakovány též jinde s naléhavými pobídkami, aby pořadatelé připravovaného velkého slovníku si jich povšimli. Bohužel, ti právě neměli k nim jiné odpovědi než tu, že sice jejich práce velmi čile pokračuje kupředu, že by však bylo pro ni značným zdržením a přerušením, kdyby se měla na neurčitou dobu obrátit k sestavení zatímního příručního slovníku menšího. Na štěstí vyskytli se tedy nyní dva stateční, pilní lidé, profesori František Trávníček a Pavel Váša, jeden více vědec a druhý více praktik, a ti dokázali, že odhodlaná pevná vůle dovede se přenést přes překážky a nesnáze, jež by se na pohled zdály nepřekonatelné: první sešit je tu! Neohlašuje se jen jako slovník jazykový pro pravopis, mluvnickou správnost a soubor ú-

sloví, nýbrž dává si na štít zároveň přívlásek „kulturní“, totiž v tom smyslu, že chce být zároveň malým slovníkem naučným pro první chvilkové drobné užití. Podává mimo slova cizojazyčná se stručným vysvětlením též jména zeměpisná, dějepisná, literární, umělecká, filosofická, bohosloveská a jiná z oboru lidské vzdělanosti, v menších rozměrech asi tak, jako na př. znamenitý „Petit Larive et Fleury“.

AZ-ET České Slovo:

KONEČNĚ ČESKÝ SLOVNÍK

Zatím co ve všech řečech najdeme velmi pečlivě vypracované slovníky s uvedením, jak správně slovo používati, s citáty z nejslavnějších spisovatelů a básníků, ba i slovníky pro

potřebu veršotepců, u nás jsme od Jungmannova velkého díla probuzenského prakticky bez slovníku české řeči a musíme se spokojovati nedostatečnými brusy, Pravidly a v poslední době už nepřehlednými ročníky „Naší řeči“. Na tento nedostatek žehralo už mnoho lidí. Sám T. G. Masaryk prohlásil nedávno: „Říká se vlastenectví, a při tom nemáme pořádný a praktický slovník své vlastní řeči. Musí se dobře česky mluvit, aby se dobře česky myslelo. Takový dobrý slovník bude větší služba národu než mnoho tak zvaných vlasteneckých hesel...“

Konečně sto let po Jungmannovi začíná vycházet v sešitovém vydání takováto nezbytná příručka pro každého, kdo píše česky. Zpracovali jej na základě všech nových poznatků profesori Pavel Váša a dr. František Trávníček, profesor Masarykovy university, za součinnosti Slovanského semináře. „Slovník jazyka českého, pravopisný, kulturní a frazeologický“, vycházející nákladem Fr. Borového, bude obsahovat asi 60 tisíc hesel a volba papíru a tisku umožní, že příručka bude v jediném svazku.

Právo lidu:

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO.

Jednou z vážných námitek, již odpovídali píšící lidé na nářky filologů na vadnou češtinu v knihách a časopisech, bylo konstatování, že nemáme vhodných příruček, kde by bylo možno naléztí spolehlivé a rychlé poučení; neboť „Pravidla českého pravopisu“ jsou, nehledíc na jiné vady, značně neúplná, a poučení jiné by bylo těžko dostupné. Kdo se chtěl poučit, zda ta či ona vazba je správná, musel se probrat různými příručkami nestejně ceny a všemi ročníky „Naší řeči“, což nebylo poučování ani spolehlivé, ani

FEUILLETON

Bedřich Hlaváč:

SARAJEVO*

Conrad z Hötendorfu počíná čtvrtou knihu své monografie „Aus meiner Dienstzeit“ kapitolou „Der Fürstenmord in Sarajevo“.

Líčí tam obsírně, kterak odejel 23. června 1914 do Bosny na manévry, ke kterým jej arcivévoda František Ferdinand pozval, a které byly částí programu následnickovy oficiální cesty a odbyvaly se pod vedením zemského náčelníka a armádního inspektora, polního zbrojmistra Oskara Potiorka v okolí Tarčinu, 16 kilometrů na západ od Ilidže, kteréžto lázně, nalézající se devět kilometrů západně od Sarajeva, byly určeny k pobytu arciknížecích manželů.

Náčelník jel po moři až do Metkovic, odtud drahou přes Mostar;

* Výňatek z historické monografie „František Josef I., život, povaha, doba.“

vévodkyně přijela přes Bosenský Brod.

Conrad přijel do Sarajeva drahou s plukovníkem Metzgerem a majorem Kundmannem a odtud 24. června autem do Ilidže.

Dne 25. června o 3. hodině odpolední dojel tam i následník. Conrad výslovně poznamenává, kterak František Ferdinand měl pro každého přívětivé slovo, kterak každý den večer bylo společně souper, při němž arcivévoda i jeho choť se s účastníky bavili velmi vlídně a nenuceně. Manévry minuly zcela klidně a podle programu, výkony vojska byly prý znamenité, takže Potiorek obdržel pochvalu. Poslední den při návratu, Conrad a ostatní důstojníci byli povoláni do salonního vozu k lunchi, při němž všem předložen studený pokrm. Jen pro následníka bylo servírováno teplé jídlo v termoforu. A tu zavitil zase jednou na Conrada paprsek vysoké přízně:

„Pojďte, Conrade“, obrátil se na arcivévoda, „mladí pánové mají svůj studený název, ale my dva sníme něco teplého“. Usedli u malého stolu, a šéf generálního štábu musel jít s Jeho Výsostí z jedné mísy.

Dne 27. června byla večer o 7. hodině větší hostina a v 9 hodin se s Conradem, odjíždějícím na inspekci do Karlovice, rozloučil následník velmi srdečně slovy: „Tedy na shledanou při manévrech.“

To byla poslední slova, která Conradovi řekli, a tento podotýká, kterak po katastrofě vzpomněl smírného toho rozchodu a kterak by byl těžce nesl, kdyby disharmonie mezi nimi, před tím povstala, byla potvala až do osudného konce.

Ale již v Záhřebu, kamž dojel Conrad dne 28. června ve dvě hodiny odpoledne, zastihla jej neurčitá zpráva, že arcivévoda s chotí stali se obětí atentátu. Na další stanici v Karlovaci byly již oficiální telegramy: jeden ze Záhřeba od velitelství 13. sboru, druhý od polního zbrojmistra Potiorka. Tento zněl:

„Při dnešní jízdě Jeho císařské a královské Výsosti arcivévodý Františka Ferdinanda a Její Výsosti vévodkyně z Hohenbergu podařilo se přese všechna obsáhla bezpečnostní opatření jednomu zdejšímu srbskému typografovi za jízdy přes Appellovo nábreží vrhnouti nejdříve malý

náboj a potom větší bombu na auto, a jen v následujícím voze byli můj pobočník podplukovník lešchtic Merizii, jakož i hrabě Boos-Waldeck a možná také některé osoby z publika lehce raněni. Při další jízdě z radnice chtěla Jeho c. k. Výsost navštívit podplukovníka, který byl ihned dopraven do posádkové nemocnice. Při této jízdě stěhlil jeden srbský středoškolač z bezprostřední blízkosti a zasáhl jak Jeho Výsost, tak i Její Výsost. Dal jsem autu zajetí do blízkého konaku, kde byla lékařská pomoc ihned k dispozici, ale Jeho c. k. Výsost i Její Výsost skonalí v nejbližší čtvrt hodině. Oba útočníci byli ihned po svých hrozných činech zatčeni a od okoloidoucích lidí bezmála ubiti.“

Conrad, kterému se zdá, že pokračování v jeho úřední cestě jest za těchto okolností vyloučeno, telegrafuje císaři a žádá jeho rozkazy. Je telegraficky povolán do Vídně, kamž odjíždí z Karlovice ještě též den. Pobočníka následnickova plukovníka dra Bardolffa, který byl očitým svědkem vraždy, žádá za autentické vyřízení události, které obdržel 3. července. Zpráva tato zní:

